De Heraut

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des *Vrydags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE**. Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE. Bureau: N.Z. Voorburgwal 58—60, te Amsterdam.**
Inzendingen, die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen

Zondag 21 November 1920. N°. 2235.

Abonnementsprijs: *franco* aan huis, per drie maanden ƒ 1.50 bij vooruitbetaling voor het Buitenland en Ned.-Indië per jaar ƒ 7.20 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers ƒ —.15.
Advertentiën: van 1 tot 5 regels ƒ 1.35, met in begrip van bewijsnummer, voor elken regel meer ƒ -.25. Aanvragen en vermelding van liefdegaven ƒ -.12 per regel.

De Ethischen.

I.

Nu *de Heraut* de vorige week het laatste Voorstuk heeft gebracht dat Dr. Kuyper, die, als Groen, tot stelregel had, »steeds vooruit te werken", nog geschreven heeft, begin ik in de *de Heraut* van deze week aan de taak, waartoe ik ben aangezocht, tot het einde van dit jaar het blad van Voorstukken te voorzien.

Ik heb deze taak aanvaard met weemoed bij de gedachte aan het heengaan van hem, op wien zij zoovele jaren rustte; met schuchterheid bij bezinning op de wijze waarop hij haar vervulde en waartoe onder meer behoorde wat, op den dag na zijn sterven, een niet-antirevolutionair blad »de kroon op zijn werk als schrijver" noemde: dat »een kind hem kon begrijpen«; maar ook heb ik deze taak aanvaard met liefdepiëteit voor de nagedachtenis van hem, aan wien ik, sedert ik hem voor nu vijfen-dertig jaar op mijn levensweg mocht ontmoeten, zoo onzegbaar veel heb te danken, want ik weet hoe zijn *Heraut*, als middel ter verrijking en verheldering van het Gereformeerde bewustzijn van ons volk, hem na aan het hart lag.

Zoo hoop ik, de laatste zes weken van dit jaar, dat in den avond van 8 November Kuyper's sterfjaar is geworden zijn *Heraut* als schrijver van de Voorstukken te dienen, en wel met een in het Kersten een in het Oudejaar-Nr. en met vier Nrs. over: »De Ethischen".

—

Na al wat, zoo vroeger als later, van Gereformeerden kant over dit laatste onderwerp reeds is geschreven, zou ik het niet hebben gekozen.

Toch meen ik, dat door de wetenschappelijke behandeling van dit onderwerp ook in den jongsten tijd, een »populaire" uiteenzetting nog niet overbodig is gemaakt. En ik kwam tot die meening door een, bij onze redactie, tweemaal in gekomen schrijven, waarin naar zulk een uiteenzetting gevraagd werd. Een vraag, gericht door wie zich aandienden als eenvoudige kerkleden, tot den Raad hunner dorpskerk en die door dezen verzonden is naar de *Heraut*. Een vraag der bezorgdheid, opgekomen uit het, door die leden in naburige Kerken waargenomen, verschijnsel van grensverflauwing tusschen »gereformeerd" en »ethisch", zelfs ook, hoewel nog maar nu en dan zich opdoende in de prediking. En toen de wettige troonopvolger van onzen nu gestorven gebieder over de *Heraut*, mijn mederedacteur Dr. H. H. Kuyper, mij verzocht zulk een uitzetting te geven, achtte ik het, al is het mij niet te doen een aanval te richten op mijn »ethische" mede-christenen, mijn plicht aan zijn verzoek te voldoen.

De bezwaren daaraan verbonden, onderschat ik niet.

Een uiteenzetting als mij verzocht werd te geven, eischt, om bevredigend te zijn voor hen, die haar vroegen, een, zooal niet vermijden, dan toch, wanneer zij onvermijdelijk zijn, telkens toelichten van godgeleerde en ook van wijsgeerige vak-termen.

Daarbij komt, dat onder ons Gereformeerde volk, en ik denk hier weer aan hen die de uitzetting vroegen, omtrent de »Ethischen" en de richting, die zij *wijzen* en *volgen* de meest zonderlinge voorstellingen gangbaar zijn. Werd toch niet reeds vóór jaren van onverdacht Gereformeerde zijde omtrent de ethische Theologie geschreven: »Onder ons volk heerschen over de ethische Theologie zoo vreemde voorstellingen, dat alle afwijkingen van het geijkte Gereformeerde op haar naam worden geboekt"? En werd, nog niet zoo lang geleden, van den zelfden kant omtrent de ethische richting geschreven dat zij, »onder het volk met Remonstrantisme, gematigde Orthodoxie of het streven naar heiligheid des levens verward wordt«?

—

Een uitzetting als voor hen, die haar vroegen, dient èn een beschrijving èn een beoordeeling te bevatten.

Maar dan ook een beschrijving, die niet, door overdrijving, tot een caricatuur van de Ethischen en hun richting op Theologisch gebied zou worden, doch door het afsnijden van aan haar wezen vreemde en daaromtrent verwarde voorstellingen, een wel omlijnd beeld tracht bij te brengen.

Maar dan ook een beoordeeling, die teederheid aan rechtvaardigheid paart. Een stoere Gereformeerde zei mij onlangs, en ik was het goed met hem eens, »de ethischen zijn onze broeders.« Wie toch »ethisch« is zal, bij alle verschil dat ook onder hen heerscht, op de vraag: »wat is uw eenige troost beide in het leven en sterven?« met ons belijden, wat wie »modern« is niet kan en wil doen: »Dat ik met lichaam en ziel, beide in het leven en sterven, niet mijn, maar mij s getrouwen Zaligmaker Jezus Christus eigen ben«.

Dan, al moet ook de teederheid zich paren aan de rechtvaardigheid, bij de beoordeeling mag de eerste de laatste niet verschalken. Naar de normen of maatstaven, die de Schrift, de belijdenis en de geschiedenis ons, Gereformeerden aan de hand geven, kunnen wij, dàt waarin onze ethische mede-christenen van ons verschillen, niet anders zien dan als een van wat voor ons »de meest zuivere religie« is, àfdwalende richting.

Dit verschil, dat niet mag worden verdoezeld, zal ik dan ook in mijn beoordeeling van wat »ethisch« is, trachten te doen uitkomen.

—

Het verschijnsel van grensverflauwing tusschen Gereformeerd en Ethisch wordt niet alleen door hen, die ons naar een populaire uiteenzetting van het verschil vroegen, besp-urd, maar blijkens hetgeen onlangs van ethische zijde is gezegd, wordt deze grensverflauwing, ook door de Ethischen zelf gezien.

Op een vergadering der »vereeniging tot versterking van het ethisch beginsel«, den 21sten October van dit jaar te Utrecht gehouden, zei toch Dr. J. F. Beerends, die haar praesideerde, sprekend over: »De ethischen en de Kerk«: »Wie zijn de ethischen? Niet de menschen, die het zoo nauw met de waarheid niet nemen, zich tevreden stellen met een »afgezakte theologie«, in de algemeene verzoening gelooven, de heiligmaking op den voorgrond plaatsen, »Heer« zeggen, nieuwe gezangen zingen, vrij met de kerkelijke liturgie omspringen, of aan »critiek« doen. Er zijn predikanten en gemeenteleden, die al deze kenteekenen vertoonen en niet ethisch zijn, zooals omgekeerd er menschen zijn, die geregeld de wet laten voorlezen, enkel Psalmen zingen, »Heere« zeggen, beweren, dat zij niet aan »critiek« doen en toch ethisch zijn. Ethisch is men, wanneer men den godsdienst beschouwt als iets dat de geheele persoonlijkheid raakt, niet in de eerste plaats het verstand, maar het hart, het centrum der persoonlijkheid. De ethischen leggen den nadruk op het zedelijk karakter der waarheid in tegenstelling met confessioneelen en gereformeerden, die het intellectueele karakter op den voorgrond brengen, al ontkennen zij natuurlijk dat zedelijk karakter niet.«

Nu weet ik wel, dat Dr. Beerends, toen hij het had over predikanten en gemeenteleden, die gereformeerd schijnen, maar ethisch zijn, menschen in de Hervormde Kerk op het oog had; doch reeds, door enkel maar te letten op de beweegreden, die de hierboven gemelde gereformeerde dorpbewoners leidde tot de vraag naar een uiteenzetting van het verschil tusschen gereformeerd en ethisch, wordt mij de kennis bijgebracht dat er zulke menschen ook in onze kerken zijn.

En dat niet alleen van Gereformeerden kant door eenvoudige gemeenteleden, maar ook van ethischen kant door een ethischen doctor in de Theologie de bedenkelijke verdoezeling van het verschil werd waargenomen, is dan ook de reden waarom ik het zeggen van Dr. Beerends hier na voren breng. Daarbij komt dan nog, dat onze vragers aan dàt zeggen van Beerends, waarin, op wat »*niet* ethisch is", volgt »wat dan wèl ethisch is", met dit laatste al terstond een, zij het dan ook nog maar gedeeltelijke, beantwoording van hun vraag hebben.

Ik zou hun daarom dringend willen raden dat stuk uit mijn aanhaling hetwelk met: »Ethisch is men" begint en eindigt met »zedelijk karakter niet", — nog eens opmerkzaam te herlezen. Want al vermoed ik, dat zij er ook dan nog niet heelemaal achter zullen zijn wàt »ethisch" is en waarom het een tegenstelling met »gereformeerd" vormt, zij hebben er dan toch alvast een »kort begrip" aan van wat in mijn »populaire uiteenzetting" nader zal worden toegelicht.

—

En nu nog even vóór ik met mijn uiteenzetting van wal steek.

Ik voorzie dat de theologisch-geschoolden onder mijn lezers er van zullen zeggen: »zwijg gij maar stil, dat weet ik ook wel!" Maar ik verzoek ze dan te bedenken, dat ik deze Voorstukken over de Ethischen, niet voor de koks, maar voor de gasten schrijf en dan bepaaldelijk voor gasten, die slechts gediend zijn van wat naar de regels der Hollandsche kookkunst is toebereid.

Dan, ik voorzie ook nog iets anders en wel, dat de lezers voor wie mijn uiteenzetting bestemd is, er in zullen missen die zeldzame gave van, als het moet, populairschrijven, waardoor al wat uit de pen komt, reeds op het eerste gezicht voor de mannen en vrouwen uit het volk begrijpelijk is. Een gave, die aan onzen gestorven Hoofdredacteur zoo rijkelijk was toebedeeld, doch mij en daarom vraag ik dan ook van die lezers bij voorbaat toegevendheid, in zooveel mindere mate is geschonken. Maar laat mij daar ook de verzekering aan mogen toevoegen, dat het mijn oprechte begeerte is, zij het dan ook met minder helderklinkende en met zwakkere stem, niet anders te verkondigen dan wat door dezen heraut onzer Gereformeerde Kerken in zijn *Heraut* voor de leden dier Kerken steeds is uitgeroepen.

—

Aan de beschrijving en beoordeeling van de Ethische richting wil ik in dit inleidende Voorstuk doen voorafgaan een schets van den toestand ten onzent op het gebied van Kerk en Godgeleerdheid in den tijd toen deze richting ontstond.

Alzoo een stukje vaderlandsche geschiedenis.

En dan is het zeker niet te sterk gezegd, dat, als uit het geboomte in den winter, de levenskracht uit onze Gereformeerde Kerken, om ons tot haar te bepalen, in dien tijd scheen geweken te zijn.

En het winterde al lang.

Men zegt dat het reeds omstreeks 1750 begonnen was.

De stempel door den machtigen geest van Calvijn, den Vader van onze, in de 16e eeuw tot reformatie gekomen, kerken op haar leer en inrichting gezet was, altnans wat die *leer* betrof, toen vrijwel uitgesleten.

De dagen waarin Voetius, dè Leeraar onzer gereformeerde — even als Thomas van Aquino, dè Leeraar der middeleeuwsche Kerk — door toepassing van in de scholen beoefende logika of »kunstleer van het denken«, die wij, als een ook thans nog bruikbaar werktuig in het wetenschappelijk bedrijf, aan den Griekschen in 322 v. Chr. gestorven wijsgeer Aristoteles hebben te danken, de logika waarmee Voetius, door haar op de dogmen of leerstukken toe te passen, het begrijpen daarvan had bevorderd, die dagen waren in 1750 lang voorbij.

Zeker, met een enkel verstandelijk, of intellectueel »begrijpen« van de leerstukken is men nog geen christen, geen gereformeerd christen, en dat wist Voetius ook wel. Hij toch wist, dat men ook zonder dat begrip wel christen kon zijn. Wat toch een mensch tot een christen maakt is de »wedergeboorte« of die werking van den H. Geest, welke God, zonder ons, in ons werkt; een verborgen werking, een genade waardoor de mensch, die haar ontvangen heeft, straks gelooft in den eenigen waarachtigen God en zich tot Hem bekeert.

Maar wie zich omtrent iets wat ook, en dus ook omtrent een leerstuk en wat er mee saamhangt, de vraag stelt: wàt het is, wil zich daaromtrent, min of meer bewust, een »begrip« vormen. In het »begrip« toch trekt ons denkend ik een grens tusschen wàt iets is en wàt het niet-is, zooals men — herinner u maar het »verzet de oude palen niet« — door te ompalen, grenzen zet tusschen akker en akker, dorp en dorp.

Zulk een begripsbepaling voorkomt verwarring en bevordert helderheid van inzicht, en bezint u er nu maar op hoe noodig het is zich intedenken, om maar iets te noemen het onderscheid tusschen wàt »liefde" en wàt »geloof", tusschen wat de »hebbelijkheid" en de »dadelijkheid", het vermogen en de werking des geloofs is. Niet alleen toch voor wie goed onderwijst is zulk onderscheiden noodig, maar ook voor hem die onderwezen wordt. En zulk onderscheiden heeft onze Voetius sedert hij, in 1636, hoogleeraar aan de hoogeschool te Utrecht was geworden zijn studenten geleerd en deze hebben het als predikers in onze kerken hun kerkleden, die er vatbaar voor waren, weer geleerd.

Voetius had, met smart en deernis, het na korten zomertijd herfst zien worden. Dat begon al betrekkelijk kort na de Synode van Dordt in 1618 en '19, waarop het Remonstrantisme dat in onze kerken was gedrongen er was uitgedreven. De Voetiaansche richting werd, als de scholastieke, door de »bijbelsche", die op de geschiedenis inplaats van op de kerkleer en daarin op de voorbeschikking den nadruk legde, bestreden en straks drong het Remonstrantisme in de kerken weer in.

En toen naderde de winter.

Er was geen gereformeerde Theologie aan onze hoogescholen en er was in onze kerken, op enkele uitzonderingen na, geen gereformeerde prediking meer sedert 1750.

De stempel van Calvijn waarin de woorden: »Gods Souvereiniteit" en »Gezag der Schrift" zoo diep en duidelijk gegrift waren, eens door hem op onze Kerken gedrukt, was uitgesleten.

Voetius' Theologie drukte men toen onverdiend het schandmerk »dor intellectualisme" op.

Onverdiend, want niet minder dan op verheldering van leerstellig inzicht door begripsbepaling, had Voetius aangedrongen op vordering van het innige, mystieke of verborgen leven en ook op saamleven met de menschen, in gezindheid en handelen, naar de daarvoor door God gegeven geboden.

—

»Dor intellectualisme", niet Voetius was er de patroon van geweest, maar de voorstanders van dat rationalisme en supranaturalisme, die nu in School en Kerk aan het woord waren.

Zij, de mannen der 18e eeuwsche Verlichting, der »opgeklaarde en vrijzinnige denkbeelden".

De Rationalisten, die de menschelijke »ratio" of rede vereenzelvigden met »gezond verstand", en godsdienst en kerkleer met hun gezond verstand trachtten te bewijzen om, voorzoover hun dit niet mogelijk was, ze te verwerpen of te laten rusten.

De Supranaturalisten, van »supra" boven en »natura" natuur, die met hun »gezond verstand" nog wel konden overeenbrengen, dat er boven de Natuur een goddelijk Wezen was en, dat ook de wonderen waarvan de Bijbel verhaalt, kon hebben verricht, maar voor wie die wonderen zelf, als eenmaal geschied, geen verdere beteekenis hadden, en die overigens met hun »gezond verstand" tegenover de kerkleer, als niet opgeklaard genoeg, vrij slap stonden.

—

Het winterde lang en het winterde fel in de tweede helft der 18e eeuw, in School en Kerk.

Maar daarbuiten was de levenskracht, die eens in de Gereformeerde kerken werkte, nog niet geweken.

Zij werkte, als de groeikracht in vroegen lentetijd, onder die stillen in den lande, die, als niet vele rijken en aanzienlijken, zich terugtrekkend uit wat voor hen »wereld" was, hun geestelijk voedsel zoekend bij de »oude Schrijvers", in de »gezelschappen" of »conventikelen", deels met voorliefde voor het dogmatische, deels met voorliefde voor het mystieke of praktikale, naar bevrediging zochten voor wat zij in hun eigen kerken niet vonden.

En dat bleven zij doen, toen ook de stempel, dien Calvijn op onze kerk*inrichting* had gezet, tot onkenbaar wordens uitsleet. Toen de Dordtsche kerkenordening, waaronder de Gereformeerde kerken totdusver hadden geleefd, werd vervangen door het dien kerken onwettig opgelegd Reglement van 1816. Toen de »Synodale organisatie" de moker werd die sloopte het onder Calvijn's architektuur, ten behoeve zijner geestverwanten opgericht monumentaal gebouw.

—

Dan, ook buiten de conventikels deden zich verschijnselen voor, die lente-opleving spelden.

Bilderdijk, de denker-dichter, en zijn leerling Da Costa lieten hun stem hooren tegen den geest der eeuw, tegen het liberalisme of de vrijzinnigheid ook in de Kerk.

De door Bilderdijk beïnvloede Réveil, welks invloed straks ook Da Costa onderging, een »Ontwaking« van zondebesef in het protestantsche Zwitserland en Frankrijk, vertoonde zich vandaar, omstreeks 1830, ook in ons land als een opwekking, zooal niet uitsluitend, dan toch vooral in de hoogere standen onzer maatschappij, tot persoonlijke bekeering.

Dan, de mannen en vrouwen van den Réveil, »kinderen van één vader, maar van verschillende moeders«, komend uit Kerken van onderscheiden belijdenis, waren op het stuk van de leer onderling verdeeld. De Réveil met zijn vasthouden aan slechts drie leerstukken: »het gezag der Schrift«, »de Godheid van Christus« en »Zijn verzoenend sterven« heeft, als algemeen-christelijk, voor het weer opleven van het gereformeerde leven, dan ook geen rechtstreeksche gevolgen gehad. De Réveil, in zijn wezen onkerkelijk, met zijn zoo weldadig aandoende »soif des âmes« of dorst naar redding der zielen, heeft, naar zijn aard, meer bedacht op »het zoeken van het verloren schaap dan op het herstel van de ontredderde schaapskooi«, als zoodanig, aan weeropbouw van Calvijns verbrijzelden kerkbouw, waarop men in de kringen van de gezelschappen althans hoopte, schier niet gedacht.

En toch is, onder Gods leiding, ook de Réveil, zoo voor het weer opbloeien van het gereformeerde leven, als voor dien opbouw, zij het ook indirect, tot een middel geworden.

—

De stoot daartoe èn voor de mannen en de vrouwen der conventikels èn voor die van de Réveil is, hoe onbedoeld ook, van de Theologische Faculteit der Groninger Akademie uitgegaan.

Deze Faculteit, als die onzer andere Akademies, bestemd tot opleiding van predikers in het Hervormd Kerkgenootschap, was in 1831 bezet door de hoogleeraren Hofstede de Groot, Pareau en Van Oordt. Onbevredigd met de »gezondverstands" Theologie der Rationalisten en Supranaturalisten, vreemd aan den Réveil met zijn verdiept zondebesef en van het Calvinisme, als uitheemsch van oorsprong, afkeerig, poogden deze drie Godgeleerden aan de Theologie een nieuwe, echt-Nederlandsche en evangelische richting te geven. Vrucht van dit hun gemeenschappelijk pogen was de »Groninger Theologie", wier eigenaardigheid zich kenmerkt door nadruk leggen op het »gevoel" tegenover het »verstand«; zien van het Christendom als »de openbaring en de opleiding door God in Jezus Christus ons gegeven om ons Gode steeds gelijkvormiger te maken"; onderschatting van het Oude- tegenover het Nieuwe Testament en in het laatste onderschatting van Paulus' brieven tegenover de evangeliën; ontkenning van het leerstuk der Heilige Drieëenheid Gods en daarmee van de Godheid van Christus, en, bij het doen opgaan van »verzoening" in »opvoeding", ontkenning ook van de »voldoening" voor ons, door Christus aan de gerechtigheid Gods.

Dat deze hoogleeraren tegenover zichzelf en de door hen gevormde predikers van geen handhaving der nog altijd, als »leer van de Hervormde Kerk," in de drie Formulieren van eenigheid vastgelegde kerkleer wilden weten en dan ook meenden aan het formulier-gezag zich niet te moeten storen, is zeker zielkundig te verklaren.

—

Met name in de conventikels der vromen, waarin de leer der Kerk nog bekend was, werd men door deze nieuwe leer bedroefd en verontrust, en in hernieuwde liefde voor de Kerk der vaderen drong de gedachte aan hervorming van de in leer en inrichting vervormde Kerk zich al meer op.

In enkele jonge mannen onder de toen zeldzaam geworden rechtzinnige predikers in het Hervormd Genootschap, in De Cock te Uitrum, in Scholten te Doeveren, in Brummelkamp en van Raalte vond dit volk zijn bezielde en bezielende leiders op den weg tot reformatie.

Deze reformatie van 1834 bedoelde, blijkens »de acte van afscheiding en wederkeering«, niet het stichten eener nieuwe Kerk, maar enkel door middel van scheiding van het in 1816 ingestelde kerkbestuur, de vervormde Kerk te hervormen. Bij de leiders der beweging, beïnvloed door de studie van Calvijn en ook door den Réveil, zat de gedachte voor aan herstel van Calvijns verbrijzelden kerkbouw en een dan daarin weer verkondigen van Calvijns leer. Vandaar dan ook, dat de mannen van '34, zich bewust van de wettige kinderen der 16e eeuwsche vaderen te zijn, hun rechten op het vaderlijk erfgoed niet prijs gaven. Dan, juist daarom, als predikanten door de besturen afgezet, als kerkleden door de regeering vervolgd, door Groen van Prinsterer verdedigd, heeft maar een deel van hen bij die aanspraak volhard, en gaf een ander deel haar op. Toen het toch in 1836 tot de hernieuwde kerkinrichting kwam onder den naam van »Christelijke Gereformeerde Kerk onder het Kruis« met als grondslag: de Heilige Schrift, de drie Formulieren van eenigheid en de Dordtsche Kerkenordening, werd de aldus na deformatie op nieuw gereformeerde Kerk door de regeering niet erkend.

Het kruis der vervolging bleef drukken en werd enkel opgeheven voor hen, die, ten koste van hun rechten, de vrijheid verkregen. De beweging van 34 ging in twee stroomingen uiteen, die eerst in 1869 op de Synode te Middelburg, onder den naam van »gedeeltelijk Christelijke Gereformeerde Kerk", werden hereenigd.

Door de stichting van de Theologische School te Kampen in 1854 werd in de wetenschappelijke opleiding van predikanten voorzien.

Zoo is dan, door de Scheiding, de

richting door Calvijn aan de Kerken der 16e eeuwsche reformatie gewezen, wat de leer betreft geheel, wat de inrichting betreft ten deele gevolgd. Ten deele, wijl de Christelijke Gereformeerde Kerk zich onder den drang der tijdsomstandigheden, tot een Genootschap met plaatselijke afdeelingen, instee van een uit plaatselijke kerken opkomend kerkverband had ingericht. Dit aanvankelijk kerkherstel zou eerst in 1892 tot een volkomen herstel worden.

Maar hiermede overschrijd ik reeds de tijdgrens, waarbinnen het ontstaan van de Ethische richting valt.

De Ethische richting, aan wier ontstaan, naast dien van Daniël Chantepie de la Saussaye, de naam van Johannes Hermanus Gunning is verbonden.

Over hen een volgend maal.

W. G.

„De Heere heeft gegeven, en de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd".

> En hij zeide: Naakt ben ik uit mijner moeders buik gekomen, en naakt zal ik daar henen wederkeeren. De Heere heeft gegeven, en de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd.
>
> Job I : 21.

In de historie van het Oude Testament is Job de groote lijder geweest, want op hem is de Satan losgelaten met al zijn kracht. Job is neergeworpen geweest in de diepste diepte van het menschelijk lijden. Maar in dat alles bleef hij trouw aan zijn God en schitterde heerlijk zijn geloof.

Van zijn lippen hebben we beluisterd het woord, dat in dagen van groote beproeving, van bitter lijden, van zwaren rouw ons altoos zoo bemoedigend toespreekt en de ziele opheft uit de diepte van ellende tot de hoogte van Gods nabijheid en vertroosting.

Hij sprak het uit: »de Heere heeft gegeven, en de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd", en dat majestueuse woord heeft alle eeuwen door weerklank gevonden in het hart van Gods kinderen, en zij hebben het Job nagezegd in dagen van aangrijpend gebeuren als de ziele in hen overstelpt was.

Het komt er voor ons hart in de allereerste plaats op aan, te verstaan: *de Heere heeft gegeven.* Wat kan de mensch op aarde ooit hebben of bezitten, dat hij niet van God heeft ontvangen. Zonder God heeft hij niets, en kan hij niets hebben. Dat is de diepe beteekenis van het woord dat vlak voorafgaat: naakt ben ik uit mijner moeders buik gekomen, en naakt zal ik daarhenen wederkeeren. Een kind komt ter wereld en heeft niets, het moet alles ontvangen, zijn kleedij en voedsel, zijn verzorging en opvoeding. En zoo ontvangt het nietige menschenkind het leven en den adem, en al wat hij in deze wereld bezit, van God en van God alleen.

Daarom zegt de Apostel: »wie onderscheidt u, en wat hebt gij dat gij niet hebt ontvangen. En zoo gij het hebt ontvangen, wat roemt ge alsof gij het niet ontvangen hadt!" Dit nu geldt niet alleen voor het stoffelijk goed, maar ook voor alle geestelijk goed. De gaven en krachten der ziel zijn van den Heere ontvangen. Daar is een gave van wijsheid en kennis, een gave van liefde en trouw, een gave van talent en genie. Maar het is alles een *gave* van Hem die de Vader der geesten is. Hij is de Bron van alle goed, de Fontein van alle heil, de Vader der lichten, van Wien alle goede gave is afdalende.

De Christen weet nog iets anders. o, Ja, God geeft alle dingen aan de kinderen der menschen, maar de Heere, Jehovah, de God des Verbonds, geeft in zeer bijzonderen zin gaven aan Zijn volk op aarde, aan Zijn kinderen hier beneden. Elke genade in de ziel is een gave van den Vader die in de hemelen is. Wij worden zalig door het geloof, maar dat is niet uit ons, het is Gods gave. Het is al uit Hem gevonden.

En die trouwe Bonds-God, de Heere, geeft aan Zijn volk altoos wat het noodig heeft op bepaalde tijden en in bijzondere omstandigheden. Hij geeft een Mozes om Israël uit te leiden uit het diensthuis van Egypte, een Samuel om het te richten met beleid, een David om het te regeeren in gerechtigheid. Hij schenkt een Paulus om het Evangelie in de groote heidenwereld uit de dragen. Hij beschikt een Augustinus om de waarheid Gods in menschelijke taal te belijden, een Calvijn om een diep vervallen Kerk tot reformatie te brengen. En ook in onze dagen heeft God de Heere ons geschonken krachtige helden, die het licht des Woords klaar hebben doen schijnen over elk terrein des levens.

Maar wij roemen nooit in den mensch. Alleen in den Heere. De Heere heeft gegeven.

Als wat de Heere u schonk, u ontnomen wordt, dan wordt het u *door den Heere* ontnomen. Dit te verstaan en te gelooven, maakt stille in dagen van droefheid en rouw. God de Heere die u alles geeft, is toch vrij het ook weer van u weg te nemen. Hij mag zeggen, en Hij zegt het ook: ben Ik niet vrij met het Mijne te doen wat Ik wil.

Het geldt voor ieder menschenkind, dat er geen noodlot of toeval is, dat er Één is die regeert naar Zijn eeuwigen Raad en naar Zijn vrijmachtig welbehagen. Neen, geen macht buiten God doet ons meer of minder zijn, God alleen is Rechter die het beslist. Al wat ooit aan een mensch geschonken wordt, wordt door God geschonken, en al wat een mensch ontnomen wordt, wordt hem door God ontnomen.

Dat geldt ook voor het sterven, en daarin is geen onderscheid tusschen het sterven van een kind der wereld en een kind van God. Voor ieder die uit een vrouw geboren is, is waar wat we in het boek van Job lezen: dewijl zijn dagen bestemd zijn, het getal zijner maanden bij U is, en Gij zijn bepalingen gemaakt hebt, die hij niet overtreden zal.

Maar een Christen weet en gevoelt nog iets anders. De *Heere* heeft genomen. Hij, die de God Israëls is, de God des Verbonds, die trouwe houdt en eeuwig leeft. Jehova, die barmhartig en genadig is, lankmoedig en groot van goedertierenheid. De Vader in de hemelen, die om Zijns lieven Zoons Jezus Christus wil, al het kwaad dat Hij in dit jammerdal ons toeschikt, ten onzen beste keert en tot onze zaligheid doet gedijen.

Als we bij een sterfbed staan of bij een graf vertoeven, en dan mogen zeggen: »de Heere heeft genomen", dan is er rijke en zalige vertroosting. Want wij weten, dat wij allen eens moeten sterven en van deze aarde scheiden. Wie leeft er die den slaap des doods niet eens zal slapen, wie redt zijn ziel van het graf? Maar als Jehova, de Heere, wegneemt uit het land der levenden, dan is het een afsterven van de zonde, een ingaan in het eeuwige leven, een binnenkomen in het Vaderhuis daarboven, een naderen tot den Troon van het Lam, om eeuwig te juichen met al de verlosten en gezaligden.

De Heere geeft genade in dit leven, als Hij leidt naar Zijn Raad, maar als de Heere wegneemt, dan is dat wegnemen een opnemen in de heerlijkheid. Na den dood is het leven, het eeuwige, zalige leven voor al Gods kinderen bereid.

De Heere neemt weg het aardsche leven. De aardsche tabernakel wordt afgebroken. Maar weet ge wat nooit wordt weggenomen, wat eeuwig blijft en altoos stand houdt, juist als de Heere wegneemt?

De genade blijft en het werk Gods houdt stand. Want de genadegifte en de roeping Gods zijn onberouwelijk, en de poorten der hel zullen de gemeente des levenden Gods nooit overweldigen.

De Heere geeft de leidslieden, de voorgangers, de vaders in Israel. Ze zijn van ons heengegaan, ze zijn gestorven, als ze den loop hebben voleindigd en den Raad Gods hebben gediend, en hun graf is onder ons tot dezen dag. Maar het werk Gods blijft, want Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid.

Bergen zullen wijken, heuvelen zullen wankelen, maar Mijne goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere, uw Ontfermer.

Als we het zoo verstaan, dan willigt onze ziel het in bij het »de Heere heeft genomen", als ons wordt toegeroepen: zegt den kinderen Israels dat zij voortrekken.

De naam des Heeren zij geloofd!

Met dit woord eindigt Job. Hier heft hij zijn ziele, diep bedroefd en toch innig dankbaar, omhoog tot den God zijns levens, die woont in de Eeuwigheid.

Tot het dienen van de eere Gods is elk menschenkind, is al het schepsel te allen tijde geroepen. De Heere heeft alle dingen alleen om Zijns Zelfs wil geschapen. Alles moet zijn glorie verhoogen en Zijn eere doen schitteren.

Die in de wereld leeft kan het niet en wil het niet doen. Maar Gods kinderen zijn uit de duisternis geroepen tot het koninkrijk van Gods wonderbaar licht om de deugden des Heeren te verheffen hemelhoog, en het Soli Deo Gloria luide te doen hooren.

In dagen van droefheid en rouw is het hart er niet dadelijk toe gestemd. Maar als de Heere leidt in het Heiligdom en werkt met den Heiligen Geest, dan wordt de toon van lof en aanbidding niet langer onderdrukt, maar luide aangeheven. Dan kunnen we, zij het ook met een traan in oog, in oprechtheid des harten zingen: Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen.

David had zijn kind verloren. Door groote smart en droefheid werd hij schier verteerd.

Dat duurde tot hij kon ingaan in het Heiligdom, en toen kwam zijn ziele tot aanbidding en grootmaking van den Naam des Heeren.

O, als we het verstaan dat de Heere gegeven heeft, en dat het alleen de Heere is die genomen heeft, dan blijft er niets dan lof en dank over, en dan wordt het hart als van zelf er toe gestemd en er toe gebracht.

Dan wordt Gode lof en dank toegebracht voor de gave die Hij schonk in ongehouden goedertierenheid, en roemen wij in den Heere. Hij die alles geeft, Hij zal zijn geprezen. En dan danken wij dat wat ontnomen werd, niet door een aardsche macht, niet door Satan werd weggenomen, maar door Gods trouwe Vaderhand. En wij kussen die hand van onzen Vader in de hemelen en geven gewillig over wat onze Heere, Jehova, de God des Verbonds wegneemt, omdat Hij het zoo goddelijk liefderijk doet.

Neemt de Heere u weg uit dit aardsche en zondige leven, neemt Hij u op in zaligheid en heerlijkheid, dan hoort uw zielsoor die menigte van engelen zingen: Eere zij God in de hoogste hemelen. En jubelend zingt gij mede met de groote schare die niemand tellen kan: de Name des Heeren zij geloofd!

Dr. A. K. Jr.

Amsterdam, 19 Nov. 1920.

Het is nu een week geleden, dat we op dien somberen Novembermiddag, toen de hemel omfloersd was en geen zonnelicht door de wolkennevels heendrong, onzen Doode naar de laatste rustplaats hebben heengedragen. En als onwillekeurig richt nog eenmaal de blik zich achterwaarts naar hem, nu voor 't eerst *De Heraut*, zijn lijfblad, geheel door anderen zal worden geschreven. Het valt zoo moeilijk afscheid van hem te nemen, die als een tweede Mozes onder ons is opgetreden, die ons volk uit het diensthuis heeft uitgeleid, en die meer dan veertig jaar zijn trouwe leidsman is geweest.

De rust thans hem geschonken, misgunnen we hem niet. Heel zijn leven is één arbeiden geweest in den dienst van zijn Koning. Hij wist dat de mensch te arbeiden heeft zoolang het dag is, want dat de nacht komt, waarin niemand arbeiden kan. En de zwaarste beproeving in het laatst zijns levens was, dat hij allengs de kracht om te arbeiden hem voelde begeven. Stuk na stuk werd zijn taak van hem weggenomen. Het was een marteling van zijn ziel, telkens wanneer hij weer een deel van zijn arbeid moest neerleggen. Het langst bleef hij zich nog vastklemmen aan *De Heraut*. Het was alsof hij het blad, dat hij 't meest had liefgehad en waarin de rijkste schat zijner gedachten was neergelegd, niet loslaten kon. Het allerlaatste wat hij schreef, was zijn meditatie voor *De Heraut*. De gedachte, dat een ander, die taak van hem zou overnemen, was hem schier ondragelijk. Maar in zijn laatste krankheid heeft God de Heere hem losgemaakt van zijn werk en geleerd te berusten in Zijn wil. En het troost, te weten, dat God hem bespaard heeft, wat nog erger was dan het sterven: te moeten voortleven machteloos om nog tot ons volk te spreken.

Over de uitvaart, die ons volk hem schonk, zal ik niet veel schrijven. Terecht is die uitvaart koninklijk genoemd. Niet om uitwendige praal of pracht, die daarbij zou ten toon zijn gespreid. Veeleer trof ieder de diepe eenvoud. Geen bloemenkrans of palmtak dekte de eikenhouten kist. Geen vereenigingen met wapperende banieren volgde den stoet. En op 't kerkhof werd slechts door een klein getal sprekers het woord gevoerd, en wat zij zeiden was meer een verheerlijking van God dan van het menschenkind, dat ten grave werd gebracht. Zoo was het geheel naar den wil van den overledene, die zelf bepaalde, dat op zijn graf niet dan zijn naam zou worden vermeld.

Maar koninklijk was die uitvaart, omdat uit alle deelen van het land duizenden en duizenden waren saamgestroomd om de laatste eere hem te bewijzen. Op den langen weg van het sterfhuis naar het graf, meer dan een uur gaans, stonden ze aan beide zijden geschaard, en wie kan tellen, hoeveel er op 't kerkhof zelf waren gekomen? En toen de kist langzaam wegzonk in de groeve onder 't zingen van de lievelingspsalmen van den overledene: Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort en: Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht, bleef schier geen oog zonder tranen. De indruk van dat alles is voor degenen, die het hebben bijgewoond, onvergetelijk geweest. Het was alsof heel ons Gereformeerde volk in die laatste aangrijpende hulde nog eens al de liefde van hun hart tegenover hem wilde uiten. En indien er iets is, wat naast de vertroostende genade Gods balsem is geweest voor de harten zijner kinderen, dan is het die uiting van liefde voor hun vader geweest.

Maar bij dat nu gesloten graf blijven stilstaan, om te treuren over hem, die is heengegaan, mogen we niet. Bij dat graf zelf is het ons toegeroepen: de mensch valt weg, maar Christus, de Koning zijner Kerk, blijft; Hij is dezelfde, gisteren, heden en in alle eeuwigheid. En Hij roept ons om den arbeid weder aan te vangen in Zijne heiligen dienst.

En we doen dit zonder te vertwijfelen of te vertsagen, omdat we weten, dat de zake Gods, waarvoor we strijden, aan geen mensch, hoe uitnemend ook, hangt. Bovendien is er zooveel wat bemoedigen en sterken kan. Toen Groen van Prinsterer stierf en ik, nog een knaap, bij zijn graf stond, om mijn kranken vader, die in 't buitenland toefde, te vertegenwoordigen, scheen de toekomst zoo somber. Groen was een uitnemend veldheer geweest, maar hij had geen leger gevormd en geen staf achtergelaten. En de door hem zelf aangewezen opvolger was zoo gebroken in kracht, dat de vraag opkwam of hij zijn taak wel ooit vervullen kon. Naar uwe tenten o Israël! was dan ook, het schier sombere parool, dat toen door Dr. Kuyper moest worden uitgegeven. En toch, hoe wonderbaar zijn de leidingen Gods niet geweest, die na Groen's dood ons een tijdperk schonk van steeds toenemende krachtsontwikkeling en van de eindelijke zegepraal op het gebied der school. En thans, nu onze tweede veldheer ons ontviel, moge er weer droefheid wezen, vooral omdat een leider, die zijn plaats kan innemen, ons ontbreekt, maar al ging de veldheer heen, het leger staat in vaste orde, trouw om de banier geschaard, en we hebben een staf van zijn leerlingen, in zijn school opgeleid, die zijn levenstaak zullen voortzetten. En indien onze veldheer nog tot ons spreken kon, zijn woord zou nu tot ons uitgaan: zeg den kinderen Israëls, dat zij voorttrekken.

Of wil men liever, want voor ons kerkelijk leven past het beeld van den strijd toch minder goed, de bouwmeester is heengegaan, maar als heilige erfenis liet hij ons na het zoo bezielend schoon bestek, waarnaar de tempel verder moet worden gebouwd. Trouw aan dat bestek willen we verder bouwen, een iegelijk naar de mate der gaven hem geschonken. Aan het fundament, dat gelegd is, de vastheid van het Woord Gods, door de Apostelen en Profeten gesproken, zullen we onwankelbaar vasthouden. We willen op dat fundament voortbouwen, niet door allerlei nieuwmodische stijlsoorten in den bouw te mengen, maar in echt Calvinistischen stijl. Moge daarbij de steun en het gebed van ons Gereformeerde volk ons niet ontbreken. En schenke Gods genade ons daartoe het licht en de kracht.

Dr. A. Kuyper .... ook dichter.

In een met groote welwillendheid geschreven »herinnering" aan Dr. A. Kuyper in de *Ster* door B. C. Sliggers wordt herinnerd aan een vers, door Dr. Kuyper gemaakt als antwoord op een gedicht van Beets. Hij meent, dat dit het eenige gedicht is, dat uit de pen van Dr. Kuyper vloeide. Dat is niet zoo. Al lag de kracht van Dr. Kuyper veel meer in het proza dan in het berijmde vers, toch heeft hij, wiens proza zoo dichterlijk kon wezen, ook den versvorm soms gebruikt. Zoo plaatste hij bij de opening der Vrije Universiteit een kort, in Da Costiaanschen stijl geschreven vers in *De Heraut*. En een andere proeve, die ik gaarne hier wil meedeelen, omdat ze Dr. Kuyper karakteriseert, is dit gedicht in het album van zijn zoon geplaatst:

Kind!
Ondervind
Als tolk
Van het volk
Dat hoort
Naar het Woord,
Hoe te strijden
En te lijden
Voor 's Heeren
Eere,
Wel 't lijf vernielt,
Maar ook bezielt,
Loont
En kroont,
Ja leven
Geven
Kan
Den man,
Die bidt,
Tot wie,
God kiest,
Zich zelf verliest;
Mits
Gids
Hij
Zij
Die,
Wie
Zijns wierd,
Houdt en stiert,
Voor Sathan veilig,
Wijl in Hem heilig.

De acta der Generale Synode.

Met zeldzamen spoed zijn ditmaal de Acta der Generale Synode van Leeuwarden in het licht gegeven. Indien we ons niet vergissen is, dit de eerste maal, dat de acta der Synode nauwelijks twee maanden, nadat de Synode uiteenging, in druk verschenen. Te meer nu valt dit te loven, omdat de acta dezer Synode zijn uitgedijd tot een lijvig boekdeel, dat in royaal formaat gedrukt, 315 blijdzijden omvat. Het leeuwendeel hiervan komt natuurlijk aan de Bijlagen toe, die meer dan tweederden van den inhoud vullen.

Aan den uitgever J. H. Kok, die gezorgd heeft, dat binnen zoo korten tijd deze Acta gedrukt kon worden, komt alle lof toe, te meer daar de uitgave van overhaasting geen spoor draagt en geschied is op een wijze, die ook wat den band betreft, den uitgever alle eer aandoet. Maar niet minder komt die lof toe aan het moderamen, inzonderheid aan de beide scriba's, die te midden van hun drukken pastoralen arbeid, den tijd konden vinden om zulk een arbeid te verrichten, die vooral wat de correctie betreft, zooveel vergde.

Voorts zijn we dankbaar, dat het moderamen thans weer terugkeerde tot de vroegere wijze van uitgave en niet de besluiten der Synode naar de volgorde der zaken, maar de acta zelf ons mededeelde. In Rotterdam week men daarvan af, maar al is er voor zulk een zakelijke rangschikking iets te zeggen, toch geven deze acta veel beter weer wat op de Synode verhandeld, is en voor wie de verschillende besluiten wil naslaan, biedt het zeer uitvoerige register achter de acta daartoe een wegwijzer.

De breedste plaats neemt onder de Bijlagen het rapport in met de daarbij gevoegde stukken over de zaak van Ds. Netelenbos. Terecht is aan dit rapport onder de Bijlagen, terstond na het Getuigenis, dat van de Synode is uitgegaan, de eereplaats gegund.

Natuurlijk kunnen we er niet aan denken, dit rapport in zijn geheel hier over te nemen. Het zou te veel van onze plaatsruimte vergen. En alleen een deel ervan over te drukken, zou een onjuisten indruk kunnen geven. Te meer mogen we er daarom op aandringen, dat onze Kerkeraden, die deze Acta ontvangen, ze niet terstond in het Archief wegbergen, maar deze Acta ter lezing geven aan alle Kerkeraadsleden en voorts aan degenen, die er belang in stellen. Na de geheel onjuiste voorstelling, die van deze zaak, vooral in de liberale pers, verspreid is, is het dubbel noodig, dat ons volk wete, op welke gronden het besluit der Synode berustte.

Dan zal wel blijken, hoe het niet alleen ging om de drie dieren in den Bijbel: de slang in het Paradijs, de ezelin van Bileam en de visch van Jona. Niet alsof we den spot, die ook nu weer van liberale zijde over ons uitgegoten is, omdat we gelooven hetgeen de Bijbel ons aangaande deze dieren meedeelt, ons aantrekken zouden. De slang in het Paradijs, de sprekende ezelin van Bileam en de visch, die Jona inslokte, zijn nu eenmaal het geliefkoosde thema van degenen, die met het geloof der eenvoudigen in den Bijbel spotten willen. Maar al was de opvatting van Ds. Netelenbos, die deze verhalen in den Bijbel als mythologische inkleeding beschouwde, reeds op zich zelf bedenkelijk genoeg, de grond waarop de Synode het over hem uitgesproken afzettings-vonnis handhaafde, was veelmeer de geheel subjectieve lijn, waarop Ds. Netelenbos zich bewoog. Niet de Schrift zelf besliste voor hem, maar zijn eigen subjectieve opvatting. Het duidelijkst bleek dit, waar hij tegenover de klare en duidelijke uitspraken van Christus en de Apostelen gesteld, daarvoor weigerde te buigen. Natuurlijk zag hij dit zelf zoo niet in en meende hij ook deze uitspraken van Christus en de Apostelen uit accommodatie te mogen verklaren. Maar zoo werd alle vastigheid van het objectief gezag der Heilige Schrift prijs gegeven en het zwaartepunt verlegd naar het subjectief gevoel. Dat nu is de oorzaak geweest, waarom de Synode, zonder ook maar een oogenblik te aarzelen, geoordeeld heeft dat Ds. Netelenbos niet langer in onze Kerken bedienaar des Woords kon wezen. Het fundament zelf, waarop ons geloof rust, was daarmede aangetast.

Het is dan ook een geheel onjuiste voorstelling, die dezer dagen bij de nabetrachting op Dr. A. Kuyper's arbeid in een der bladen gegeven werd, alsof Ds. Netelenbos eigenlijk de denkbeelden van Dr. Kuyper vertolkte en de Synode van Leeuwarden met Ds. Netelenbos tegelijk het oordeel over Dr. Kuyper zou hebben uitgesproken. Dr. A. Kuyper heeft, hoewel hij in *de Standaard* de kerkelijke zaken meest buiten spel hield, toch, opdat er geen twijfel aan zijn meening bestaan kon, in een asterisk verklaard, dat iemand als Ds. Netelenbos met zijn afwijkende meeningen in onze Kerken niet geduld kon worden en zelfs uitdrukkelijk last gegeven aan *de Standaard* om geen verslagen van de meetings, waar Ds. Netelenbos optrad, meer op te nemen. Het is noodzakelijk dit openlijk uit te spreken, omdat anders een legende gevormd wordt, die geheel onjuist is en aan de nagedachtenis van den overledene oneer zou aandoen. Trouwens, wie weet, hoe Dr. A. Kuyper heel zijn leven lang tegen deze accommodatietheorie en dit ethische subjectivisme gestreden heeft, behoeft deze rectificatie wel nauwelijks.

Benoeming of beroeping.

Een onzer lezers vraagt ons, of het aanbeveling verdient om te spreken van *benoeming* of van *beroeping*, waar het geldt de aanwijzing door stemming van een broeder tot het kerkelijke ambt? Hij vraagt dit, omdat hij wil, dat er ook in het kerkelijk spraakgebruik goede vormen zullen zijn.

Nu eischt zeker de keurigheid van de taal, dat men in 't gebruik van de synoniemen met juist gevoel te werk ga. Onze taal heeft een rijkdom van synoniemen, maar elk dezer synoniemen heeft door het taalgebruik een eigenaardige nuanceering gekregen. En wie zijn taal liefheeft, zal bij 't gebruik dezer synoniemen daarop letten. Zoo stelt men op zijn kantoor een *schrijver* aan; zoo heeft eene vereeniging een *secretaris*; zoo spreekt men bij den Senaat eener Universiteit van den *Ab actis*, en zoo noemt men in kerkelijke vergaderingen degenen, die de notulen houden en de brieven schrijven: *scriba*.

Evenzoo nu is het met de drie woorden, die onze taal bezit om aan te wijzen, dat iemand tot een post, ambt, of betrekking wordt aangewezen; men zegt, dat zoo iemand wordt *aangesteld*, *benoemd* of *beroepen*. Het woord aanstellen wordt meestal gebruikt voor een ondergeschikte betrekking; iemand wordt aangesteld tot boekhouder, opzichter over een fabriek. Het woord benoemen onderstelt altijd, dat dit geschiedt door een persoon of college, dat daartoe bevoegdheid heeft ontvangen; men wordt benoemd tot rechter, tot ontvanger, tot professor enz. Het woord *beroepen* eindelijk is bepaald aan het kerkelijk spraakgebruik eigen; de kerkeraad of de gemeente *beroept* een predikant. Niemand zal zeggen, dat de Koningin iemand tot Minister, burgemeester of professor *beroepen* heeft; het woord beroeping draagt altoos min of meer een heilig karakter; het onderstelt, dat er een Goddelijke roeping aan ten grondslag ligt.

In zooverre is het dus volkomen juist, dat wanneer er sprake is van de aanwijzing tot een kerkelijk ambt, men het meest juist doet met van beroeping te spreken. Een voorlezer, een koster wordt aangesteld, maar een predikant wordt beroepen. De moeilijkheid schuilt alleen hierin, dat ons kerkelijk spraakgebruik dit woord beroeping wel gebruikt bij de *Dienaren des Woords* maar niet bij de *ouderlingen* en *diakenen*. Het zou ietwat geaffecteerd klinken, wanneer iemand zeide: ik ben tot ouderling of diaken beroepen; men zegt: iemand wordt tot ouderling *gekozen* of *benoemd*. Natuurlijk wil dat niet zeggen, dat er een principieel onderscheid is tusschen deze ambtsdragers. In het bevestigingsformulier wordt evengoed bij de ouderlingen en diakenen als bij de predikanten gevraagd, of zij in hun hart gevoelen wettiglijk van de gemeente en mitsdien van God zelf *geroepen* te zijn. Ook hun roeping is evenzeer een Goddelijke en heilige roeping. Maar nu in het kerkelijke spraakgebruik van eeuwen her men eenmaal gewoon is het woord beroepen alleen te gebruiken voor de predikanten, maar niet voor de ouderlingen en diakenen, zou het al te precieus schijnen hiervan af te wijken. Er is daarom geen reden om het woord benoemen uit ons kerkelijk spraakgebruik te bannen en het door beroepen te vervangen, mits men maar wel in het oog houdt, dat daardoor niet een principieel onderscheid wordt gemaakt tusschen de predikanten en de andere ambtsdragers wat hun roeping tot het ambt betreft.

Critiek.

Wat we onlangs schreven over het klein getal studenten dat aan de Rijksuniversiteiten zich voor de Theologie liet inschrijven en in verband daarmede opmerkten over het besluit der Hervormde Synode om den toegang tot de colleges der Vrije Universiteit voor de a.s. predikanten der Hervormde Kerk gesloten te houden, heeft van tweeërlei zijde critiek uitgelokt.

In de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* werd opgemerkt, dat de cijfers, door ons opgegeven, niet geheel juist waren. We hadden vermeld, dat er zich voor de Theologie aan de Rijksuniversiteiten 13 studenten lieten inschrijven; in werkelijkheid waren het er 17.

Het verschil zooals men ziet is niet zeer groot en doet ook aan ons betoog weinig af. Vergeleken met het aantal studenten, dat zich te Kampen en aan de Vrije Universiteit te Amsterdam liet inschrijven, is het een veeg teeken, dat aan de Rijksuniversiteiten het aantal theologische studenten zoo gering is. En daarop kwam het aan.

Ernstiger is de critiek door Prof. Fabius geoefend.

Vooreerst acht hij het niet redelijk, aan de Haagsche Synode er een verwijt van te maken, dat zij de kweekelingen van de Vrije Universiteit van hare erve wil blijven weren. Deze Synode is toch niet »van God«, maar »des afvals«, gelijk Dr. Gunning indertijd schreef, en daarom is het van haar standpunt volkomen te begrijpen, dat zij niet bevorderen wil de opleiding in de Gereformeerde waarheid, tot uitroeiing waarvan zij volgens Mr. Mackay zou zijn opgericht.

Het komt ons voor, dat de Hervormde Synode met zulk een pleitbezorger voor haar besluit weinig in haar schik zal wezen. Ze zal wel denken: non tali auxilio. Boven-

dien is het argument ook niet geheel juist. Men zou met evenwel recht kunnen zeggen, dat het onredelijk is aan de Roomsche Kerk te verwijten, dat zij tot onfeilbaarverklaring van den Paus overging, omdat deze onfeilbaarverklaring de consequentie is van het Roomsche systeem. Zulk een verwijt kan juist dienen om het antigereformeerde karakter van zulk een Synode in het licht te stellen.

Maar Prof. Fabius gaat nog verder en verklaart te hopen, dat de Haagsche Synode bij dit besluit zal blijven volharden, omdat hij, wanneer de Synode anders besloot, hierin niet anders zou kunnen zien dan een »list des Boozen.«

Een list, die dan daarin zou bestaan, dat men dan dit genootschap der Hervormde Kerk minder ongunstig zou gaan beoordeelen.

Waaraan hij ter illustratie nog dit toevoegde:

»De hoogleeraren (der Vrije Universiteit) blijven menschen. Zou het ondenkbaar zijn, dat die hoogleeraren het heilig toornen tegen het Hervormde Kerkgenootschap eenigermate inbonden, als zij vreesden, daarmede de kans te verspelen op vele toehoorders, die straks predikant in het Hervormde Kerkgenootschap wenschten te worden?«

Ook dit argument schijnt ons ietwat zonderling in den mond van Prof. Fabius, die op meer dan eene jaarvergadering van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs er op aandrong, dat elke beperkende bepaling voor de toelating van studenten aan de Vrije Universiteit zou wegvallen, opdat ieder, die aan deze Universiteit studeeren wilde, van wat richting hij ook was, daar zijn studiën zou kunnen voltooien, omdat zoo eerst onze Hoogeschool tot een zegen voor allen zou kunnen worden.

Immers men zou ook hier kunnen vragen, of de Hoogleeraren dan geen menschen blijven en of het dan ondenkbaar zou wezen, dat deze Hoogleeraren het heilig toornen tegen het liberalisme, socialisme enz. eenigermate zouden gaan inbinden, als zij vreezen moesten daarmede de kans te verspelen op vele toehoorders, die liberale of socialistische sympathieën hadden.

De Heraut vreest dit gevaar niet. Ze heeft te goed vertrouwen in de Hoogleeraren der Vrije Universiteit. En ze meent, dat juist, wanneer de poort onzer Hoogeschool zou worden ontsloten voor studenten van de Hervormde Kerk, dit niet weinig er toe zou bedragen om het Gereformeerd element in de Hervormde Kerk te versterken, ook in den strijd, die door deze Gereformeerde broeders tegen de hierarchische Synodale macht wordt gevoerd.

Vandaar dat de *Heraut* niet eerst nu, maar steeds de poging der broederen om van de Hervormde Synode gedaan te krijgen, dat zij de leerlingen der Vrije Universiteit in de Hervormde Kerk zou toelaten, met warmte gesteund heeft.

Lust en IJver.

Dr. W. Geesink heeft de toespraak, waarmede hij als pro-rector de lessen aan de Vrije Universiteit opende, 22 September, onder bovenstaanden titel in 't licht gegeven. En wie thans rustig deze toespraak, nu in druk, overleest, zal hem dankbaar wezen, dat hij dit goede woord ook voor breeder kring beschikbaar stelde.

Eigenlijk is de titel van deze toespraak minder juist. Waar het Dr. Geesink toch in hoofdzaak om te doen was, was om de *Gereformeerde mentaliteit*, die voor de studie aan de Gereformeerde hoogeschool noodig is, bij de studenten te versterken. Hij zag de gevaren, die deze gereformeerde mentaliteit, vooral in onze dagen, bedreigden, en wilde daartegen waarschuwen. Hij deed dat, gelijk onze lezers dit van hem gewoon zijn, in keurig artistiek kleed; met de bezonnenheid, die aan den philosophisch geschoolden geest eigen is, en met warme liefde voor ons beginsel.

Ook de uitvoerige critiek op de rede, door Prof. Visscher te Utrecht gehouden over den eeuwigen vrede tusschen Wetenschap en Religie, is een model van urbane en zakelijke polemiek. En ze gaf aan Dr. Geesink tegelijk de gelegenheid om nog eens het standpunt dat onze Hoogeschool inneemt, op treffende wijze uiteen te zetten. We zijn dan ook zeer benieuwd, wat Prof. Visscher hierop antwoorden zal.

Gesneden brood voor de eenvoudigen is dit boekske natuurlijk niet. Wie voor een Akademisch gehoor spreekt, heeft daarmede rekening te houden. Maar voor allen, die de studie liefhebben, zal deze toespraak een kostbare gave zijn. Ze zal de liefde en den ijver voor onze Gereformeerde wetenschap aanwakkeren. Vooral onze »jongeren" wekken we op, om van deze toespraak kennis te nemen.

Dr. H. H. K.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontvangen van den heer D. J. W. Rutgers, Avereest. Van den heer J. B. A. Balkbrug f 1; Postwissel R. V. poststempel IJmuiden f 2,50.

Dringend verzoeken wij aan Kootwijks vele behoeften te willen gedenken.

Ds. J. H. Houtzagers, Voorzitter.
Velperweg 88, *Arnhem.*
Giro No. 31724.

Leestafel.

1. Jonkvr. H. A. Rappard. Goede manieren. Vierde herziene en veelvermeerderde druk. Firma S. Visser Azn. Haarlem 1920.

Toen dit werkje, voor nu tien jaar, in 1en druk verscheen, heb ik het met genoegen gelezen en hier hartelijk aanbevolen en het is mij een genoegen er nog eens weer de aandacht op te vestigen.

De ondertitel: »Wat men doen en laten moet in het dagelijksch leven," wijst er met dat »moet" op, er had ook wel kunnen staan »behoort", dat betoon van beleefdheid plicht is.

De moeielijkheid zit 'm maar, op welke wijze of manier die plicht dient betoond. »Manier", placht mijn oude schoolmeester te zeggen, »is wijze van doen, van handelen" en, in dit genre van zeggen voortgaande, zou er nog aan zijn toetevoegen: in ons woord »manier," zit »manus", het woord, door de Romeinen gebruikt voor »hand" en, let er nu eens op hoe ons woord »handeling" afgeleid is van »hand."

Maar jawel, daarmee zijn we geen stap verder, want wij staan dan weer voor de vraag, wàt men doen en laten moet om met z'n handelingen beleefdheid te betoonen.

Ook dàt nu moet men geleerd hebben om het te weten.

Het hangt toch zoo af van in tijd en op plaats geldende beleefdheidsvormen en men dient òf zelf in een milieu te hebben geleefd en te hebben ondervonden of beleefd welke de daar geldende vormen zijn, òf moet dat van 'n ander hebben gehoord of gezien om dit te weten.

Jaren geleden ging ik op 'n Zaterdagavond met een kennis 'n Synagoge binnen. Ik zei hem nog: „denk er om je hoed optehouden".

Stoorde er zich niet aan en zette 'm met zekere plechtigheid van gebaren àf.

En daar hadt je 't nu.

Twee, drie Joden verzochten hem heel-beleefd z'n hoed òptezetten. Maar hij, komend uit óns milieu, weigerde en met 'n zoet-lijntje werkte ik hem snel de Synagoge uit. Onder de Grieken waren de Cynici befaamd doordat zij maling hadden aan beleefdheidsvormen. Zij waren ongegeneerd als de honden en doordat een heel toevallige omstandigheid, die met dit onvormelijk of onfatsoenlijk-doen niets had uit te staan den naam aan hun sekte had gegeven, scholden Atheensche straatjongens ze „honden".

In dat maling-hebben van die Cynici zat 'n beginsel. Men moest „natuurlijk" doen en 'n doen overeenkomstig die màar „ingestelde" vormen, maakte je maar onnatuurlijk, onwaar.

Er is echter ook 'n cynisme waar géén beginsel achter zit en dat maling heeft aan de beleefdheidsvormen, doordat het ze niet geleerd heeft of ook te traag of te koppig was om ze te leeren.

Betooning van beleefdheid door goede manieren is echter plicht, en ook in deze betooning is vaàk een zonde van bedrijf en van nalatigheid.

In het Evangelie lezen wij, dat de Farizeër Simon, in het milieu waar Jezus en hij verkeerde, zich als gastheer tegenover den Heer aan zulk 'n zonde van nalatigheid had schuldig gemaakt (Lukas 7).

De beginsellooze Cynikus tracht zijn schuldige onwetendheid op het stuk van goede manieren te bedekken met, als hij tot de „Intellectueelen" behoort, want ook daar heb je ze onder, te vertellen, dat Goethe in de Faust zegt, „de Duitscher liegt wanneer hij beleefd wordt".

Heelemaal juist is het niet, want er staat:

„*Im Deutschen lügt man, wenn man höflich ist*", maar, dat doet er niet toe, zoo'n intellectueel wil er maar mee zeggen, dat hij niet anders wil schijnen dan hij is en hij daarom dan ook liever den indruk maakte van onder de Kaffers dan onder de Duitschers te hebben verkeerd, want als de Kaffers, heeft ook hij manieren; zij het dan ook niet onze manieren. Met die Duitsche omgangsvormen, hetzij in 't voorbijgaan gezegd, staat het nog niet zoo kwaad. Zekere Vrijheer v. Knigge schreef ervan in zijn leerzaam boekje: Over den omgang met menschen en wanneer een Duitscher zich aan ongemanierdheid schuldig maakt, dan zegt een, die het goed met 'm meent: „Je moet onzen Knigge eens lezen!"

Ja, het is met beleefdheidsbetoon als met schaatsen en fietsen, je moet er den slag van beet hebben en daartoe is oefening noodig.

De wijsgeer Kant, van huis uit 'n burgerjongen, zijn vader was een zadelmakertje, was een man van bijzonder goede manieren en hij had dit te pakken gekregen door zijn verkeer als gouverneur in 'n aristocratische familie. Het ging hem ook heel zijn volgend leven, met zijn, zooals Freule Rappard zou zeggen: „door goeden smaak verfijnd" verkeer onder de menschen, best af, zoo heel vanzelf, — als een geoefend schaatsenrijder op de ijsbaan.

Nu is het niet ieder, die het noodig heeft, gegund in zoo'n omgeving, als waarin Kant geschoold werd, te verkeeren. Maar in dat geval kan ik zeer beslist de lezing aanraden van Freule Rappard's: Goede Manieren.

2. H. Bakels. Wij Ketters, Haarlem — J. W. Boissevain & Co. 1920.

De lezing van dit boekje, waarvoor de exdominée Bakels bij een firma van een zoo distinctieven naam, tot mijn verwondering, een uitgever vond, moet ik ten sterkste ontraden.

Het schrijven van dit werkje getuigt, om het op z'n zachtst te zeggen, niet bepaald van goede manieren.

Het motto: »Wij hebben noodig u te bevrijden van den last van het verleden" doet denken aan de Duitsche Aufklärung der 18e eeuw, een nù vrijwel verlaten standpunt.

Wat de schrijver zou willen is niet meer of minder dan: »de tegenwoordige vormen van het Christendom helpen dood maken." Maar naar hij zelf verzekert, zal hij dat toch niet kunnen.

Krankzinnigen hebben zoo nu en dan »vrije momenten" in hun ontredderd bewustzijn. Dat: »de vormen van het christendom, neen niet den doodsteek te geven, want dat vermocht ik toch niet (zulke vormen zijn taai!)", herinnert mij aan die zooeven gencemde »vrije momenten".

Maar dan komt en volgt weer door heel het boekje heen, al dat »stootende en stuitende dingen" schrijven, al die woorden »van scherpheid en bitterheid, van platheid en onhebbelijkheid waarin de algemeene christelijke beschouwingen over God en Jezus en Bijbel worden gehoord," — zooals de schrijver in zijn voorrede het zelf qualificeert.

Op de laatste bladzijde van dit stuitend geschrijfje lees ik, onder het opschrift Troost, een berichtje waarin staat: »Bij het gereed maken van de copij voor de drukpers, liet ik de ergste hoofdstukken maar weg" en dit indiceert weer een zekere bezinning. Maar ik moet er toch bij zeggen, dat het dan terstond weer *mis* is. Na toch vermeld te hebben, dat Mevrouw Bakels »van de aldus verslapte copij nog eenige hoofdstukken schrapte", is het slot: »Wat u hier derhalve werd aangeboden, is tot tweemaal toe verslapte grog en heel mak."

Het beeld is even onsmakelijk als onjuist het getuigt bovendien van gemis aan kritiek op eigen werk. Den inhoud van dit boekje zou 'n evenwichtig mensch eer beelden met „brandend als vitriool", en „wild als 'n dolle hond".

Het werkje is „Opgedragen aan alle Gereformeerde Jongelui", een dedicatie waaraan de auteur en uitgever, naar aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, niet veel genoegen zullen beleven.

Mocht een onzer medische Studenten, die in de Psychiatrie wil doorgaan, er voor zijn studie belang in stellen, dan kan hij het van me krijgen.

3. P. Stegenga, Predikant te Amsterdam. De Levensvragen en het licht Gods. Amsterdam, Firma B. v. d. Land (P. v. d. Kamp) 1920.

Ds. Stegenga biedt hier zijn in druk vastgelegde „voordrachten tot dieper inzicht in de christelijke wereldbeschouwing", die hij den vorigen winter in Amsterdam heeft gehouden. Gehouden „voor een gehoor van naar waarheid zoekenden, naar verdieping van inzicht."

De eerste gaat over: Gods bestaan, Materialisme, Atheïsme en Pantheïsme; de tweede over: Gods wezen, God is geest, Gods persoonlijkheid; de derde over: Jezus Christus, zijn prae-existentie, goddelijkheid en menschwording, jeugd en ontwikkeling van zijn Messiasbewustzijn; de vierde over: verzoeking, middelaarswerk, drievoudig ambt; en de laatste is betiteld: Het zoeken naar persoonlijken vrede met de eeuwigheid.

Met de uitgave van dit vijftal heeft Ds. Stegenga zijn hoorders zeker een dienst gedaan, en ook bij hen, die, onder christenen en niet-christenen behooren tot wat men de Intellectueelen noemt en die zoeken om te vinden, kan de lezing aan hun vinden ten goede komen.

G.

Voor Kinderen.

UIT HET OOSTEN.

In en om Jeruzalem.

IV.

(Slot.)

De weg van Jeruzalem naar Jericho leidde over Bethanië en van dit dorp af werd hij zeer onveilig; Ook laat Jezus de geschiedenis van den barmhartigen Samaritaan daar plaats vinden (Lukas 10 : 30). De waarheid en werkelijkheid van deze gelijkenis in juist deze lijst, zijn verwonderlijk. De priesters en levieten moesten dikwijls langs dezen weg; wij weten uit den Talmud dat van de vierentwintig priesterorden er verscheidene te Jericho woonden. En wat het feit zelve betreft van een aanval door roovers, te midden der bergen die Bethanië van den Jordaan scheidden, dit vond gedurig plaats. Onder het Romeinsche bewind, werd in de politie der wegen slecht voorzien, daar de Romeinen zich op de Joden verlieten om voor de veiligheid er van te zorgen, en de laatsten weder op de eersten. Zoodoende werden de wegen door niemand bewaakt en Hieronymus zegt dat nog in zijn tijd de weg van Jeruzalem naar Jericho door honderden straatroovers verpest was.

Voor wij de onmiddellijke omstreken van Jeruzalem verlaten, herinneren wij dat Salomo drie groote verzamelplaatsen van water had laten maken, de eene boven de andere in de rotsen uitgehouwen. Men noemde ze „de vijvers van Salomo" en zij dienden om de tuinen des konings in de nabijheid van water te voorzien. Die tuinen waren sinds lang verdwenen en de vijvers dienden voor niets meer. Toen de Romeinen van Judea eene provincie maakten, wilden zij ze benuttigen en Pontius Pilatus liet eene waterleiding bouwen om hunne wateren naar Jeruzalem te leiden. Het daartoe benoodigde geld nam hij uit den tempelschat. Dit was heilig geld, de „Korban"; ook vergaven de Joden het hem nooit en deze berooving was een der hoofdgrieven tegen zijn bestuur. Die vijvers van Salomo bestaan nog, evenals de waterleiding.

De oostelijke helling van den Olijfberg verder afdalende, komen wij aan de oevers van de Jordaan waaraan Jericho ligt. Deze stad ten Noordoosten van Jeruzalem gelegen, was er slechts zes mijlen van verwijderd. Zij was en is nog een der verrukkelijkste plaatsen van Syrië. Jozefus zegt van haar evenals van Galilea; het is een goddelijk land". Nergens ter wereld waren de palmboomen zoo talrijk of zoo schoon. Zij vormden een waar woud, de stad van alle zijden omringende (ze werd de „de Palmstad" genoemd, reeds in oude dagen. Zie Deuteronomium 34 : 3 en de kantt. d.t.p.) zonder nog te gewagen van de tuinen en kweekerijen, wier aantal en rijkdom de bewondering der oudheid hebben gaande gemaakt (Jez. Sir. 24 : 18). De Talmuds zeggen: „de vlakte van Jericho is met koren bedekt". Gelijk de geheele Jordaanvallei, heeft ook de vlakte van Jericho een tropisch klimaat en de stad, ver onder het waterpas der Middellandsche zee gelegen, geniet een altijd durende lente. Als aanvangspunt van een heirbaan had zij een belangrijk belastingkantoor (Lukas 19 : 1 v. v.)

Van Jericho den Jordaanstroom afwaards volgend, komen we te Engedi, eene bekoorlijke oase in de woestijn van Juda, beroemd om hare wijngaarden, waarin vooral de uit Cyprus overgeplante druif uitmuntte (Hooglied 1 : 14). Zij lag op veertig mijlen afstands van Jeruzalem, niet ver van de Doode Zee. Daar woonden in de eerste eeuw de Esseërs, geheel afgescheiden van de wereld, ware monniken in hun kloosters. De Doode Zee, ook de Zoutzee of Zee van Sodom genoemd, is ongeveer zestig mijlen lang en vijftien breed. Haar water heeft een afschuwelijken smaak en het soortelijk gewicht er van is zoo groot dat men, zonder te kunnen, er in blijft drijven. Geen visch kan er in leven, geen waterplant wordt er in gevonden; zij draagt haar naam met volle recht.

Naar de zijde van Jeruzalem opklimmend, vinden wij op zes mijlen afstands van deze plaats en drie voet boven haar gelegen, het dorp of stadje Bethlehem, de geboorteplaats des Heilands. Dit plaatsje heeft zeker, evenals Nazareth, het uitzicht behouden dat het in de eerste eeuw had. Het vormt, even als Jeruzalem, een soort van „Schiereiland", aan de eene zijde zich aansluitend aan de omringende bergen, en van alle andere zijde ontoegangkelijk. De poort ziet naar den kant van Jeruzalem uit; het is nog dezelfde die Jozef en Maria binnentrokken op den avond voor Jezus geboorte. De put, van oude tijden dagteekenend (2 Samuel 23 : 15) en aan de zijde er van, in het midden van een plein, was het middelpunt van het openbare leven. Elken avond en morgen kwamen de inwoners hier te zamen; de kudden door de herders geleid, kwamen er drinken, de jonge maagden kwamen er om water te putten voor het huisgezin. Ook de reizigers houden er stil, zij slaan er hunne tenten op, en bereiden er hunne maaltijd. Men vond in de nabijheid er van de karavanserai (in Luk. 2 : 7 herberg genoemd?): eene beschutte ruimte waar reizigers zonder tenten een onderdak konden vinden. De uithollingen in de rotsen om Bethlehem werden en worden een nachtelijke stalling van het vee gebruikt en het is niet onmogelijk dat Jezus in zulk een stal geboren is. Naar mijne meening is echter die opvatting onjuist; op den Bijbel is ze niet gegrond, die nergens mededeeld dat de Heiland in een grot of stal het levenslicht zou hebben aanschouwd. Wanneer wij bedenken dat de oosterlingen, in de zomermaanden op reis zijnde, veeltijds in de openlucht onvernaehten, is het zeer waarschijnlijk dat Jozef en Maria ook hun leger aan de zijde van den put hebben opgeslagen, en Jezus' geboorte onder den blooten hemel heeft plaats gevonden, en zijne eerste sponde de drinkbak bij den put is geweest, die bestemd was om het opgehaalde water ten behoeve der kudden er in uit te storten.

De laatste stad in het Nieuwe Testament genoemd (Hand. 9 : 36—43) is Joppe, tegenwoordig Jaffa, bij de oude Hebreën Jafo. (Jona 1 : 3.) Het was der Joden eenige zeehaven of liever zeestad; want er was geene haven en die kon er niet zijn, omdat de kust er om zoo te zeggen ongenaakbaar is. De schepen bleven in het ruime sop en de gemeenschap tusschen hen en het land vond plaats met kleine booten. Jaffa deed grooten dienst bij den bouw van den eersten en den tweeden tempel. (2 Kron. 2 : 16; Ezra 3 : 7).

Een andermaal wellicht over het noorden des lands.

Hoogenbirk.

Buitenland.

Korea. De Vrijheidsbeweging onderdrukt. Christenvervolging.

De onderdrukking der nationale vrijheidsbeweging in Korea, die veel van een Christenvervolging gekregen heeft, moet volgens het »Hannov. Missionsblatt« een duizend menschen het leven gekost hebben, terwijl zes duizend gevangenisstraffen werden opgelegd.

De oorzaak van de beweging was voornamelijk de ontevredenheid over de Japansche militaire partij, die zonder de Koreaansche taal en volkszeden te kennen, het volk met ijzeren hand ten onder hield en elke beweging die tot meer vrijheid leiden kon, met geweld onderdrukte. De eigen kinderen des lands werden op zijde geschoven; in de besturen was voor hen geen plaats. Op de scholen mocht de Koreaansche taal en geschiedenis niet geleerd worden, en het studeeren van Koreanen in het buitenland werd bemoeilijkt. De pers was niet vrij, evenmin had men vrij vergaderingsrecht, ook was de godsdienstvrijheid beperkt. In de bijzondere scholen werd de Bijbel verboden. De Christenen dwong men tot deelname aan Heidensche ceremoniën, en zij die tot het christendom overgingen, hadden het hard te verantwoorden. Daarbij kwam de demoraliseerende invloed dien de Japanners, door hun in bescherming nemen van de prostitutie en door den verbouw van opium uitoefenden.

Het is niet te verwonderen, dat onder zulke omstandighed en de ontevredenheid toenam en de begeerte om het Japansche juk af te schudden, steeds grooter werd. En aan het spreken van de Entente-mogendheden over bescherming van de kleine onderdrukte volken! Dat wilde er bij de Koreanen in. Doch het kwam alleen tot rustige demonstraties voor vrijheid en onafhankelijkheid; nergens werd in geheel Korea met geweldpleging daarvoor opgetreden. Maar toch greep de Japansche politiek en het leger met sabel en bajonet in. Vooral had men het op de Christenen voorzien; want in Japan vreest men, dat de zending de vrijmaking des volks zal bevorderen en ook Amerika tot heerschappij in het Oosten brengen kan. Doch de Amerikaansche zendelingen hebben zich, ook al voelden zij veel voor de Koreaansche vrijheidsbeweging, van de politieke beweging ver gehouden. Wel hebben zij zich tot de plaatselijke Japansche besturen in den lande gewend met de bede, de Japansche Christenen te beschermen.

Deze mededeelingen die aan het Deensche Missionsblatt (1919, no 51) ontleend zijn, komen in hoofdzaak overeen met hetgeen het »Evang. Miss. Magazin" (1919 no. 11 en 12) over de onlusten in Korea bericht. Volgens mededeelingen uit Amerika en Korea heeft de Japansche regeering met gruwelijke wreedheid de vrijheidsbeweging onderdrukt: gevangenneming in massa, mishandelingen, en wel schaamtelooze en ontzettende behandeling van vrouwen, het in brand steken van dorpen.

Het bericht van een Japansch predikant, die tot een onderzoekingscomité behoorde, bevat dingen van denzelfden aard. Hij weet ook van het neerbranden van eenige kerken te verhalen en zegt, dat volgens berichten der zendelingen ongeveer 4000 Koreanen gedood zijn, terwijl de Japansche ambtenaren slechts een 400-tal opgeven.

Bedoelde Japansche predikant geeft als oorzaak der vrijheidsbeweging in Korea op, dat voor de Koreanen de hoogescholen en de hooge ambten bijna onbereikbaar zijn. Bovendien hebben vele Koreaansche boeren door de Japansche invatie en door het aankoopen van land door Japanners, het land moeten verlaten. Daarbij komt dat de Japansche regeering in haar streven om het land te Japanniseeren, overijverig geweest is. Maar boven alles heeft de militaire macht een onverdragelijke heerschappij uitgeoefend, waarvoor de predikant afschuwelijke voorbeelden aanhaalt.

Ook deze Japanner is overtuigd dat niet, gelijk vele Japansche ambtenaren aannemen, de oorzaak ontstaan is door de Zending en de Koreaansche Christenen — al is het ook, dat eenige van de 400 zendelingen die in Korea werkzaam zijn, gevoelens van ontevredenheid tegen het optreden van de Japansche regeering in hun hart hebben gehad.

Maar verblijdend is, ja het stemt tot juichen, dat trots alle tegenstand en vervolging het Christendom onder de Koreaansche bevolking steeds meer veld wint. Er is geen zendingsveld ter wereld aan te wijzen, waar het Evangelie van Jezus Christus in deze eeuw zooveel veroveringen heeft gemaakt als in Korea.

Wellicht is voor enkele lezers de mededeeling niet overbodig dat Korea ten Noord-Oosten van China ligt. Het is een schiereiland met ruim zes millioen inwoners. Het werd door de Entente-mogendheid Japan, terwijl het een onafhankelijk Koninkrijk was, eenvoudig geannexeerd. Japan's streven naar de opperheerschappij in Azië maakte het bezit van Korea begeerlijk. Protesten van Koreanen bij de Mogendheden baatten niet. Wie gelooft dat de Volkenbond, Wilson's schepping, het onrecht dat den Koreanen aangedaan werd, herstellen zal? De Heere ontfermt zich echter kennelijk over dat land.

Winckel.

Officieele Gerichten

Vrije Universiteit.

Men schrijft ons:

Het is een aangename gewaarwording, te lezen dat er met belangstelling wordt gevraagd waarom bij het 40 jarig bestaan der Vrije Universiteit niet meer dan ruim f 40 000 is ingekomen. Het is echter jammer dat, zij die hunne belangstelling toonen, dit doen op eene wijze die niet geheel geschikt is, om de belangstelling van anderen op te wekken. Een der bezorgde broeders heeft „wel eens bij geruchte vernomen dat er in de niet-theologische faculteiten niet bij allen gemerkt wordt een opbouw der wetenschap op den Gereformeerden grondslag".

Zulk een wijze om zijn bezorgdheid te kennen te geven, geeft groote aanleiding tot bezorgdheid. Niet voor de niet-theologische faculteiten, maar voor hem of voor „wij" die „wel eens bij geruchte hebben vernomen dat er in de niet-theologische faculteiten niet bij allen gemerkt wordt een opbouw der wetenschap op den Gereformeerden grondslag".

Het zou kunnen zijn dat „wij" die „het niet weten" en toch „wel uiting (geven) aan eene bezorgdheid bij velen, die zoo gaarne het welzijn der V. U. zoeken", „het ook niet willen weten!) Reeds Groen en niet minder Dr Kuyper had telkens reden om te klagen over de „bezorgdheid" van hen „die het niet weten".

Immers schreef Groen: „stel het volk niet te laag; het is de slaperigheid en de onkunde der *meer ontwikkelden* waarin het grootste gevaar ligt". Misschien werkt het volk nog meer aan „een opbouw der wetenschap" dan schrijvers „die het niet weten".

En ook niet willen weten, hoe men het kan teweten komen. Stellig niet door uit onwetendheid voorloopig aan „bezorgdheid" uiting te geven.

Er is een betere weg.

Art. 11 van het Huishoudelijk Reglement dient om hen die bezorgd zijn, aan deze bezorgdheid op gepaste wijze uiting te doen geven.

De broeder die het „niet zoo groote bedrag" mede betreurde, en meent dat door het Locaal Comité of wel het Bureau der Vereeniging niet voor een tijdige rondzending der circulaire gezorgd is, had het beter kunnen weten. Reeds in het voorjaar van 1919 waren alle H.H. oudstudenten opgeroepen om mede te werken aan het fonds 1920. Voortdurend is ook in de *Heraut* en per circulaire de aandacht op dit fonds gevestigd.

Oud-studenten, zoowat 500 in getal, waren in de begrooting aangeslagen voor f 200. Terwijl bedoeld werd een som van f 50.000.

Het had kunnen meevallen.

En dan was zeker de ton bereikt.

Wij weten het niet, maar zoeken andere oorzaken dan de geleerden. In hetzelfde nommer van het orgaan, waarin de oud-leerling de meening uit, dat *niet* over heel het land (is) gewerkt, wordt herinnerd aan den ouden heer die drie dingen niet onthouden kon: 1e. namen; 2e. jaartallen en 3e. nog iets »dat ben ik vergeten". Dat derde was, wat bijna elke week werd genoemd.

Gelukkig. De Vrije Universiteit bestaat nog, heeft nog de liefde van het volk, van velen in Nederland, in de Koloniën in Amerika en in Afrika. Immers uit Indië kwamen schoone giften, uit Afrika kwam reeds f 2000 en ligt de 3e duizend ter verzending gereed.

Wat we *wel* weten is dat het Bestuur van het studenten-studiefonds blijft werken, en tot werken aansporen.

Wat we *wel* weten is, dat binnen kort een totale opgave van het bedrag zal worden vermeld. Dat kan nu nog niet, omdat er dagelijks bedragen inkomen [2]) zoowel voor de feestgave als voor het fonds 1920.

Wat we *wel* weten is, dat nog lang niet is voldaan aan het voorstel van Reenen, op de jaarvergadering te Utrecht gedaan, dat er voor de Vrije Universiteit jaarlijks *f* 150.000 aan contributie moet zijn, en dat die er komen kunnen zoo ieder naar vermogen bijdraagt.

[1]) Er zijn bijv. tal van Ger. Kerken, die niet hebben kunnen voldoen aan het verzoek om een extra collecte te houden.

[2]) Nog deze week werd een bedrag van ± f 1000, ontvangen, waaronder f 600 van een *niet* oud-leerling.

Kerknieuws.

Gereformeerde Kerken.

Beroepen: Ouderkerk a/d. IJsel en Kruiningen, A. J. Bouma, cand. te Middelburg. — Treebeek (Kouvenrade) (Z.-L.), A. Terpstra, Lochem. — Beilen, J. v. d. Meulen, Schoonoord. — Rotterdam (vac.-Dr. Kaajan), G. R. Kuijper, Haarlem. — Delft, B. A. Knoppers, Almelo. — Ambt-Vollenhove (B) (2e maal), S. de Vries, Elst (Geld.). — Keeuwijk-Sluipwijk, Sj. Rijper, prop. Amersfoort. — Herwijnen, B. Meijer, Ierseke. — Meliskerke, A. J. de Boer, Garrelsweer.

Bedankt: Kralingen (3e pred.plaats), Dr. S. P. Dee, Dwingeloo. — Bunschoten en Spakenburg (A), B. A. Knoppers, Almelo. — Amsterdam (vac.-Dr. De Moor), en Arnhem (vac.-Ds. Schouten), G. R. Kuijper, Haarlem. — Stadskanaal, H. de Bruijn, Nieuwendijk (N.-Br.). — Drachtstercompagnie, G. A. Langhout, Gaastmeer. — Wolvega, P. Hekman, Gorredijk.

Oudega (Sm.). Zondag 15 Nov. was voor de gemeente alhier een vreugdevolle dag. Na des morgens door zijn schoonvader Ds. D. Ringnalda van Den Haag tot zijn dienstwerk te zijn ingeleid met een schoone predikatie over Tit. 3 : 15, deed 's middags Ds. Kruyswijk zijn intrede met een predikatie over Rom. 1 : 7b. De scriba sprak den nieuwen leeraar toe namens kerkeraad en gemeente, alsmede de consulent Ds. Schaafsma namens de classis. Aan den consulent en de overige predikanten der classis werd dank gebracht voor de vele malen, dat zij hier het Woord Gods hadden bediend gedurende de vacature, die circa 2½ jaar geduurd heeft.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

Beroepen: Nuenen-Geldrop (N.-Br.), F. C. Willekes, Hendrik-Ido-Ambacht. — Gaast en Ferwoude (Fr.), B. Gemser, Luijegast (Gr.). — Dordrecht (vac.-Keller), Dr. J. Severijn, Leerdam. — Oudemirdum, S. Ronner, Oene. — Oud-Alblas, Westbroek en Achttienhoven, T. Lekkerkerker, IJselmuiden. — Rijsoord, E. Reeser, cand. 's Gravenhage. — Leiden, J. W. Groot Enzerink, Leeuwarden. — Terhorne, H. J. Pijnacker Hordijk, Waal en Koog (Texel). — Goudswaard, T. Kloek, Oudelande. — Rijnzaterwoude, H. v. Elven, Hollandscheveld. — Bergambacht, S. van Dorp, Rotterdam. — O. L. Vrouwenparochie, H. Altevogt Jr., Muiderberg. — Garijp, B. J. Geerling, Burgwerd. — Engelbert, O. Tiddens, Middelbert. — Gelselaar, H. W. Lovink, cand. 's Gravenhage. — Oost-Rand (bij Johannesburg, Transvaal), G. E. Alers, Monnikendam. — Voorburg, T. Kloosterman, Alkmaar.

Aangenomen: Lutten a/d Dedemsvaart, J. Jebbink, Wijnjeterp. — Oude en Nieuwe Wetering, W. W. Siddré, Nederhorst den Berg. — Gouda, F. G. Hospers, Feijenoord. — Zuidwolde (Dr.), L. Plette, Culemborg. — Balk, A. Altena, Schoonebeek. — Drachten, P. v. d. Veer, Deersum. — Hoogland bij Amersfoort, E. Reeser, cand. Den Haag.

Bedankt: Warns, J. G. Key, Varik (bij Tiel). — Kockengen (U), J. J. Timmer, Montfoort — Geertruidenberg, J. C. Wissing, Vught. — Kralingen, K. J. v. d. Berg, Ermelo. — Makkum en Cornwerd, J. v. d. Vlugt, Nieuw-Stadskanaal. — Kimswerd, A. Veldkamp, Dongjum. — Wier (Fr.), G. Ypeij, Knijpe — Hoorn op Texel, Jac. Poort, Vlieland — Arnemuiden, J. G. R Langhoudt, Mijdrecht, — Engelen, Dr. E. L. Smit, Boxmeer — Belg. Zendingskerk te Gent, H. Stegenga, Cothen. — Ovezand-Driewegen, W. M. A. Kalkman, Nieuweroord a/d IJsel. — Rijsoord, E. Reeser, cand. Den Haag.

Advertentiën

Heden behaagde het den Heere, zacht en kalm van onze zijde weg te nemen, in de hope des Eeuwigen levens, onze geliefde Echtgenoote en Moeder

DOUTZEN G. HAARSMA,

in den ouderdom van ruim 64 jaar, na een genoegelijke echtvereeniging van ruim 38 jaar.

J. B. JANSEN.
B. J. JANSEN.

Witmarsum, 14 Nov. 1920.

OM DE KINDEREN

gelukkig te maken zend ik voor **f 3.75** een grooten sterken v. Gend en Looswagen (65 cM.) vol m. kist, ton, afiaadladder enz., besp. m. 2 sterke paarden (schimmels). Een flink doortimmerde winkel met grooten inventaris best. uit toonbank, ladevoor verschill. art. suikerstaven, pakken enz. Een verkoopster, een geh. beweegbare vogel, dol gezellig voor de kleinen. Wie binnen 8 dagen postw. zend, ontv. dit alles en nog extra een beweegbare houten pop of prenteboek. **Speelgoedmagazijn Gerard Doustraat 78, AMSTERDAM.**

L. JOHS. v. d. MEULEN.
LEEUWARDEN.
GLAS IN LOOD
VOOR KERKRAMEN.
VRAAGT PRIJS EN ONTWERPEN.
SOLIEDE AFWERKING:
LAGE PRIJZEN

Bij J. H. KOK te Kampen is ter perse:

KERK EN WERELD

Dr. Geelkerkens aanval op de Generale Synode afgewezen

DOOR

Dr. J. RIDDERBOS.

Ieder Antirevolutionair

zal in het bezit willen komen van het

Herinneringsgeschrift

over het afsterven van

Dr. A. KUYPER

waarin wordt opgenomen een verslag van de begrafenis-plechtigheid en van de bij deze gelegenheid gehouden toespraken en verder eenige mededeelingen omtrent zijn laatste levensdagen van den heer R. C. VERWEIJCK.

Het geheel wordt verlucht met

portretten van Dr. KUYPER

en verder met

meerdere illustraties

die momenten van de begrafenis-plechtigheid weergeven.

De prijs van dit boekje, dat binnen enkele dagen verschijnt is vastgesteld op

slechts 90 cents

Bestellingen worden aangenomen in iederen boekhandel en na ontvangst van het bedrag bij de

UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
E. J. BOSCH Jbzn. - BAARN.

Zij die zich met den verkoop van dit boekje in hun woonplaats kunnen belasten vragen condities bij ons aan.

B. J. WIJNGAARDEN,
Coiffeur en Posticheur.
Heerengracht 176.

„DE STANDAARD"
DAGBLAD VOOR NEDERLAND
HOOFDORGAAN DER A.-R. PARTIJ
Bureau van Redactie en Administr.
N.Z. VOORBURGWAL 58 - 60
:: AMSTERDAM, ::
TEL. N. 2157. N. 2315. C. 685.

Wij houden rekening met de behoeften van onzen tijd en de verlangens onzer lezers en geven:

a. Hoofdartikelen en driestarren over A.-R. beginselen, Sociale en economische kwesties en vraagstukken betreffende de practische politiek.
b. Een buitenlandsch overzicht van **geheel** het wereldgebeuren.
c. Alle voornaamste nieuws uit het binnenland.

Voorts:

Correspondentie en artikelen uit alle deelen van ons vaderland en daarbuiten over de meest verscheiden onderwerpen.

Zie onze rubrieken:
LANDBOUW EN VEETEELT, LETTEREN EN KUNST, KERK EN SCHOOL, ENZ. ENZ.

DR. A. KUYPER

Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid. 2e herziene en vermeerderde druk. 3 dln. . . . . f 20.—
Gebonden in drie banden . . . . . f 25.—

Pro Rege, of het Koningschap van Christus. 3 dln. . . . . f 15.—
Gebonden in drie banden . . . . . f 21.—

Antirevolutionaire Staatkunde, met nadere toelichting op ons Program. 2 dln. . . . . f 16.50
Gebonden in 2 Banden . . . . . f 20.50

Om de oude wereldzee. 2 dln. Gebonden in 2 banden . . . . . f 19.—

Nabij God te zijn, groote uitgave, 2 dln. Gebonden in 2 banden . . . . . f 8.25

Nabij God te zijn, Volksuitgave, 2 din. f 3.—
Gebonden in 2 banden . . . . . f 4.90

Onze Eeredienst. . . . . . f 5.50
Gebonden . . . . . f 6.75

Eenige Kameradviezen uit de jaren 1874 en 1875 . . . . . f 4.50

Predicatiën in de jaren 1867—1873, tijdens zijn predikantschap in het Nederlandsch Hervormde Kerkgenootschap, gehouden te Beesd, Utrecht en Amsterdam. . . . . f 4.25
Gebonden . . . . . f 5.50

De vleeschwording des Woords. . . f 2.90

„Vier uwe Vierdagen". Meditatiën over het Kerstfeest, Paschen, Hemelvaart, Pinksteren, Oud- en Nieuwjaar . . . f 2.75
Gebonden . . . . . f 3.75

De Eerepositie der Vrouw. . . . . . f 0.90
Gebonden . . . . . f 1.75

Verjaardagalbum met motto's uit de werken van den Schrijver. . . . . f 1.50
Gebonden . . . . . f 2.40

Het Calvinisme. Zes stonelezingen in October 1898 te Princeton N. J. gehouden. Tweede goedkoope uitgave . . . f 2.—
Gebonden . . . . . f 2.90

Varia Americana. . . . . . f 2.25

Als gij in uw huis zit. 58 Meditatiën voor het huiselijk samenleven . . . . f 2.40
Gebonden . . . . . f 3.25

Gomer voor den Sabbath. 59 Medidatiën over en voor den Sabbath. 2e druk . f 1.90
Gebonden . . . . . f 2.75

In Jezus ontslapen. 52 Meditatiën over het heilig mysterie van het ontslapen in Jezus . . . . . f 1.90
Gebonden . . . . . f 2.75

In de schaduwe des doods. 50 Meditatiën voor de krankenkamer en bij het sterfbed. 2e druk. Geb. . . . . f 2.75

Zijn uitgang te Jeruzalem. 50 Meditatiën over het lijden en sterven onzes Heeren 2e druk . . . . . f 1.90
Gebonden . . . . . f 2.75

Voor een Distel een Mirt. Geestelijke overdenkingen bij den H. Doop, het doen van Belijdenis en het toegaan tot het H. Avondmaal. 4e druk. Luxe uitgave . f 2.75
Gebonden . . . . . f 3.75

Een zeer bijzonder mooi portret van Dr. A. Kuyper . . . . . f 3.—
Heliogravure (33 × 34 c.M.)

Een photografisch portret op zijn 80en verjaardag . . . . . f 1.25

Volledige lijst der Boeken en Geschriften van DR. A. KUYPER verschenen gedurende de jaren 1860—1915 en geplaatst naar het jaar van uitgave f 1.50

UITGAVEN VAN J. H. KOK TE KAMPEN

JAEGER ONDERGOEDEREN

UIT DE FABRIEK VAN JANSEN & TILANUS IN ALLE QUALITEITEN EN MODELLEN

Aanbevelend,
A. ZOMER
WITTE GOEDEREN - HAARLEM

ORGELS - PIANO's

GROOTE SORTEERING IN EENVOUDIGE EN LUXE MODELLEN ORGELS VOOR KERK, ZAAL, SALON EN HUISKAMER.

UITNOODIGING TOT KENNISMAKING

G. A. GOLDSCHMEDING

KEIZERSGR. 299 - 303, WARMOESSTR. 141 } AMSTERDAM
UTRECHTSCHESTR. 119, KALVERSTR. 56 }

Gemakkelijke Bijverdienste
door den verkoop in onze kringer der fraaie gravure 36 × 56 c.M.
Dr. ABR. KUYPER.
Schrijf direct a. d. Uitg. Mij „DE BLAUWVOET", *Baarn*
Tel. 436.

H. H. Predikanten!

Heden heb ik weer een partijtje **1e kwaliteit Preekboekjes.** Bestel U omgaand. Ze zijn zoo weg.

C. v. DRIEËNHUIZEN - Hilversum.

Referentiën van ± 500 Predikanten.

STANDAARD-SERIE

Gelegenheidsgeschenken

Vroeger verschenen Uitgaven:

Deel I. WINTERFELD—PLATEN, HARTELEED. Ing. f 1.80. Geb. f 2.80.

Deel II. M. v. O., GODSLEIDING. Ing. f 1.80. Geb. f 2.80.

Deel III. WINTERFELD—PLATEN, DE IJZEREN RIDDER. Ing. f 1.80. Geb. f 2.80.

Vóór 1 December verschijnt:

Deel IV. GUIDO FILIUS GELOUTERD (door Ds. J. C. SIKKEL). Ing. f 3.25. Geb. f 4.25.

Deel V. Ter perse (prijs niet hooger dan f 5.— gebonden, waardoor het onder ieders bereik komt)

Gedenkboek Dr. A. Kuyper

bevattende de artikelen die bij het verscheiden van Dr. A. Kuyper in de dagbladen en tijdschriften zijn verschenen de redevoeringen bij de begrafenis, en eene beschrijving van alles wat daarmee verband houdt.

Een boek van historische waarde.

Men verzuime niet reeds **nu** door inteekening zich van een exemplaar bij verschijning te verzekeren.

UITGAVEN
W. TEN HAVE, AMSTERDAM.

SIGAREN. SIGAREN.
overtuigt U, gij zijt tevreden.

Door geheel Nederland franco thuis, fl. ke, wit brandende, geurige sigaren. 100 fijne f 4.50 200 - f 8.25
100 extra fijne f 6.25 200 - f 11.75.
Extra fijne 100 - f 7.50, 200 - f 14.25
Brieven van tevredenheid voorradig. Adres:
R. VEERMAN, Turfmarkt 54, Gouda.

De Gee & Grosheide
Accountants
(Instituutsleden).

Singel 303 — Tel. Noord 1233 „ Centrum 2981
Vondelstraat 60 — Tel. Zuid 6211.

KERK EN SCHOOLBOUW

BOUWKUNDIG BUREAU
H. ONVLEE
ARCHITECT
EEMNESSERWEG 51
TEL.: 241
BAARN

ONESIFORUS-BANK.

Mij. tot Geldverschaffing voor Kerk- en Schoolbouw, UTRECHT.

Geeft uit:

5 % 10-jarige Obligatiën.

Deze Obligaties vormen een

uiterst soliede geldbelegging,

daar de Bank haar gelden uitleent onder hypothecair verband aan Kerken, Scholen, Stichtingen van Barmhartigheid, enz. De Obligaties zijn na 10 jaar à pari inwisselbaar, derhalve

geen verlies door koersdaling.

Prospectus op aanvrage verkrijgbaar bij de Directie der Bank,

Plompetorengracht 14—16, UTRECHT.

KERKORGELS.

Ondergeteekenden, vertegenwoordigers voor Nederland, der

Fa. GEBR. ROHLFING, Osnabrück,

houden zich beleefd aanbevolen, tot het geven van alle inlichtingen. Op alle onderdeelen **10 jaar garantie.** Tingehalte naar verkiezing.

Prijzen belangrijk lager.

Betaling in Ned. geld; **nadat** alles is goedgekeurd in de kerk. Geleverd werk in verschillende plaatsen te zien.

HOLTMAN & LEEMHUIS, Zuidbroek.

Tevens 1e klas **HUISORGELS** voor lage prijzen. Wederverkoopers vraagt conditie's.

A. W. BRINK & Co.
COMMISSIONNAIRS IN EFFECTEN
HEERENGRACHT 146, AMSTERDAM.

ZIGTERMAN'S
Goedkoope Meubelwinkels

GRONINGEN, Oude Ebbingestr. 33
TELEFOON 1177.
ASSEN, Markt 14 Telefoon 269.

Post Cheque en Girodienst.

Als een of meer handelingen op eene postrekening hebben plaats gehad, ontvangt de rekeninghouder daarvan telkens eene opgaaf van het postkantoor, waaruit hij tevens kan zien hoe groot het nieuwe saldo-tegoed zijner rekening is. Neemt ook hierom eene postrekening.

AVONDMAALSTELLEN IN ZILVER, VERZILVERD EN NIKKEL.
T. FABERY DE JONGE.
FABRIEK VAN GOUDEN EN ZILVEREN WERKEN, GOES

DE GROOTE Boek-Aanbieding.

Het geweldige succes van verleden jaar, spoorde ons aan ook ditmaal, met het oog op ST. NICOLAAS en KERSTMIS, een GROOTE BOEK-AANBIEDING te doen. GROOTE PARTIJEN staan ter verzending gereed.

De avonden worden weer lang. De verkorte werkdag stelt nu velen in de gelegenheid te lezen. Koopt **NU** boeken voor Leestafel en Bibliotheek en voor uw Cadeaux. Enorme sorteering voor Kinderen zoowel als voor Ouderen. — Wanneer u nagaat hoe hoog de Boekprijzen in den gewonen handel gestegen zijn, dan zult u toegeven dat onze prijzen **OPVALLEND** laag zijn. Enkele **NIEUWE** goedkoope uitgaven zijn wederom opgenomen. Evenals verleden jaar zullen wij de stroom van bestellingen die komt, weer vlug en prompt uitvoeren. Zie de voorwaarden en let op de Premiën!

MASSA-OMZET! LAGE PRIJZEN!

1. WILMA. Achter de Heuvelen. n Teeder-geschreven prachtverh. Inh. o.a.: Het allerliefste — De Zonen der jeugd, enz., 312 bl. sl. *f* 1.38, in prachtb. *f* 2.10.
2. BUNJAN's Pelgrimreize, met 18 prachtpl. 158 bl. in geïll. bandje. *f* 0.84.
3. GERDES. Een Schat uit Zee, met gekl. pl. 154 bl. in geïll. bandje. *f* 0.79.
4. PENNING. In het Granaatvuur. Hindenburg's veldtocht tegen de Russen, 1914—'15, prachtig, 214 bl. *f* 1.15, in band *f* 1.75.
5. HAMMERSTEIN. Hetgeen God samengevoegd heeft. Keurig verh. 234 bl. in prb. *f* 1.50.
6. SCHRIJVER. Het Eenzame Pad. Treffend, 240 bl. in prachtband. *f* 1.50.
7. LOUWERSE. De Vos van Berkenheim. Hist. Verh. 212 bl. *f* 0.78.
8. LOUWERSE. Twee Vrienden. Héél mooi, 207 bl. *f* 0.76.
9. LOUWERSE. Trouw en ontrouw. Spannend verh. 205 bl. *f* 0.76.
10. LOUWERSE. Het beleg van Groningen. Hist. verh. 235 bl. *f* 0.79.
11. DUCIE B. Het Noorsche Rotskind. Schitterend Verh. 232 bl. *f* 1.16, in prachtband *f* 1.75.
12. v.d. HULST. Zoo'n Vreemde jongen. Prachtverh. 156 bl., met pl. in geïll. bandje *f* 0.79.
13. JAN VELTMAN. Wardje Rap. Zéér boeiend, 156 bl. met pl. in geïll. bandje *f* 0.79.
14. v. d. STAAL. Anneke Jansz. Een geloofsheldin. Beroemd verh. 384 bl. *f* 1.45.
15. BROUWER. Luther's leven. Keurig verhaald, 272 bl. met fr. pl. *f* 1.12, in prachtband *f* 1.70.
16. CAHUN. Kapitein Magon's Avonturen. Prachtig, 225 bl. *f* 0.78.
17. GERARD. De Leeuwendooder. Spannend verh. 210 bl. *f* 0.76.
18. v. BOEKEREN. In de Kooi. Alleraardigste vertelling, 176 bl. *f* 0.69.
19. MARIE HONIG. Een moeilijk Jaar. Voor Meisjes, 239 bl. *f* 0.79.
20. HOMOET. 's Levens gang. Bundel prachtverhalen, 252 bldz. *f* 1.08, in prachtband *f* 1.65.
21. JAC. VOS. Vaderl. Gesch. met een menigte pl. 200 bl. *f* 0.74.
22. VELTMAN. Een Vlaamsche Vrouw. Zeer boeiend, 206 bl. *f* 0.98.
23. RUNA. Uit het Stof der Aarde, prachtverh. 232 bl. in prb. *f* 1.50.
25. ZES JEUGDVERHALEN. I. Kan Moeder blijde zijn. II. Vrouw Bakker. III. Opstanding en Leven. IV. Werkelijk Kerstfeest. V. 't Licht der wereld. VI. Meta, met pl. 192 bl. *f* 0.36.
26. CHRISTINE. Kleine Willie. Lief Meisjesverh. vol pl. 200 bl. *f* 0.96, in prachtband *f* 1.45.
27. GESCH. DER CHR. KERK, van de vroegste tijden tot heden, 320 bl. in prachtband *f* 1.—.
28. THIELE. Waar is Abel uw broeder? Prachtig, met 20 pl. 248 bl. *f* 0.73.
29. HET SLAGVELD DER NATIëN. Uit den Wereldoorlog. Verhalen met 300 pl. 400 bl. *f* 1.85, in prachtband *f* 2.45.
30. THEMMEN. Langs Schaduwwegen. Treffend Verh. 192 bl. *f* 0.75, in prachtband *f* 1.25.
31. KARL MAY'S VERHALEN. 't Klokje in de Bergen, met pl. *f* 0.45.
32. — De Valsche Talisman, *f* 0.45.
33. — De Gevloekte, *f* 0.45.
34. — Naar Kairwan, *f* 0.45.
35. — Het loon van Aboe. *f* 0.45.
36. — Het Schot in de Rotskloof, *f* 0.45.
37. BREEVOORT. Koningin Ulrika. Treffend Verh. 248 bl. in prb. *f* 1.10.
38. DE JONG. Prachtige Voll. Vad. Gesch. in Chr. geest, vanaf de vroegste tijden, 2 gr. dln. 700 bl. *f* 2.30, in 2 banden *f* 3.55.
39. HELDEN DES GELOOFS. Prachtverhalen uit hun leven, 316 bl. in prachtband *f* 1.—.
40. v. MALTZAHN. Marie Antoinette, prachtverh. 274 bl. in prb. *f* 1.85.
41. J. HAARDT. Metella. Verh. uit Nero's dagen, 248 bl. in prb. *f* 1.20.
42. WETENSWAARDIG. Allerlei voor de Jeugd, vol pl. en Verh. als: Een olifant aan het werk, De geheimzinnige duiker, enz. 290 bl. *f* 0.82.
43. GULLIVER'S reizen naar 't land der reuzen. Vermakelijk, vol platen 188 bl. *f* 0.76.
44. KLEINE Vertellingen met vele pl. Inh. o.a.: Jaap Zwartoog. De blinde rat, De Slimme Klokluider, enz., 152 bl. *f* 0.66.
45. MARIE H. 't Gezin van den Houtvester. Voor meisjes, 216 bl. *f* 0.79.
46. BRESSEN. Verhalen uit Zeeland, o.a.: De Bruid van den Geus, met pl. Keurig, 100 bl. *f* 0.46
47. v. d. STAAL. Zonen der Kerels. Verh. uit den Wereldoorlog. 254 bl. in prb. *f* 1.40.
48. BREEVOORT. Gustaaf III en zijn Hof. Prachtverh. uit Zweden, 250 bl. in prachtband *f* 1.40.
49. BEIJER. Een Huwelijk uit de 17e Eeuw. Zeldz. boeiend verh., 240 bl. *f* 1.24.
50. PENNING. Neerland en Oranje hereenigd. Over Napoleon's tocht naar Rusland — De slag bij Waterloo, enz., 320 bl. met 80 prachtpl. *f* 1.90 in prachtband *f* 2.65.
51. PAPKE. Gelouterde Zielen. Roerend verh. in luxe band, 280 bl. *f* 2.95.
52. STREEFKERK. Een dappere Jongen. Prachtboek, met pl. 208 bld. *f* 1.20. in prachtb. *f* 1.85
53. Dr. WAGENAAR. „Uz Heit". Willem Lodewijk's leven. 500 bl. *f* 2.45.
54. GEZANTEN van het Kruis. Zendingsverhalen, treffend schoon 316 bl. in prachtband *f* 1.—.
55. UIT PLANTEN en Dierenwereld. Verh. o.a.: Haasje splitoor De Eendendief, De Ooievaar van Siemen enz., vol platen, 248 bladz. *f* 0.74.
56. HET LEVEN van Reintje de Vos. Vermakelijk, vol pl. 188 bl. *f* 0.72.
57. AVONTUREN van Baron v. Munchhausen. Alleraardigst, 136 bl. met platen *f* 0.68.
58. VERTELLINGEN uit het Dierenrijk, o.a.: van Beren en Wolven, Leeuwen en Tijgers, met mooie platen, 274 bl. *f* 0.79.
59. WORMSER. De Vurige Oven. Treffend Verhaal uit de dagen der Afscheiding, 190 bl. *f* 1.15
60. LINSCHOTEN. Een Zakbijbel verhaalt zijn geschiedenis. Prachtverhaal, 240 bl. *f* 1.20.
61. GELOUTERD en gestaald. Duitschland in oorlogstijd, verh. met vele platen, 160 bl. *f* 0.49.
62. DE WIT. Kudde en Herder. De Kerkelijke strijd met 1886, met name te Kootwijk, met pl. 320 bl. *f* 1.65, in prachtband *f* 2.40.
65. TALMA'S leven en arbeid. Keurig, 232 bl. *f* 1.45.
64. DE HOPE ISRAELS. De bekeering van een Joodsch Rabbi, 270 bl. *f* 1.24.
65. BISON. Vier Kinderboeken: I. Het Verhoorde Kindergebed. II. Liefde overwint. III. Tot eere en aanzien. IV. Bochel Hannes. Keurig geb. met platen, 282 bl. *f* 1.24.
66. DE LAPPENKONING. Jeugdverhaal met fr. pl., in rijken band, *f* 1.48.
67. DE DROOMPRINSES. Jeugdverh. met fr. pl., in rijken band. *f* 1.48.
68. Dr. AALDERS. Getuchtigd en niet gedood. Overdenkingen voor dezen tijd, 150 bl. gr. form. *f* 0.95.
69. Ds. A. G. DE WAAL. Twaalf Overdenkingen, 200 bl. *f* 0.49.
70. Ds. WIERSMA. Blijdschap en Kroon. Paulus' brief aan Fil. 150 bl. *f* 0.46.
71. WINSLOW. Naar den Hemel. Voor pelgrims, 270 bl. *f* 0.58.
72. HOEDEMAKER. De Mozaische Oorspr. der Wetten, 15 lezingen over de Mod. critiek des O. Test. 425 bl. *f* 1.46.
73. PROF. HOEKSTRA. Psychologie en Catechese. Rede met aant. *f* 0.40.
74. PROF. GREIJDANUS. Schriftgeloof en exegese N. Test. Rede met aanteekeningen *f* 0.48.
75. MORGENDAUW. Groot Chr. Dagboek. Overdenkingen voor elken dag. Keurig. 580 bl. *f* 1.95 in band *f* 2.65.
76. Ds. KOK. De plaats der Vrouw in Christus' Gemeente, 62 bl. *f* 0.28.
77. v. LEEUWEN. Zes Leerr. o. a.: „De Dooden geboren" Job. 26, enz. 104 bl. *f* 0.39.
78. v. LEEUWEN. Twee Leerr uit Marcus en Ezechiël, 64 bladzijden. *f* 0.13.
79. DE SJEOOL en de Nederdaling ter Helle. Strijdschrift. 84 bl. *f* 0.39.
80. Ds. VOIGT. Zes Leerr. o.a.: De Hemel geopend! Wilt gij gezond worden, enz. 88 bl. *f* 0.36.
81. Ds. DOEKES. Het ambt der Geloovigen. 'n Juweeltje. 160 bl. sl. *f* 0.66.
82. Ds. DOEKES. Het Gebed. Zeldzaam keurig, 180 bl. *f* 0.68.
83. Ds. DOEKES. Die ons uit zoo grooten Dood verlost heeft, 152 bl. *f* 0.66.
84. Ds. DOEKES. De Moeder der Geloovigen, 122 bl. *f* 0.64.
85. NEWTON. Cardiphonia. Brieven aan Godvr. vrienden op den weg des geloofs, 600 bl. *f* 1.25, in prachtband *f* 1.85.
86. — Omicron, 244 bl. *f* 0.64.
87. — Nalatenschap, 450 bladz. *f* 0.84.

Newton's werken zijn heerlijke stichtelijke lectuur.

88. HASEBROEK. Dichter-Album. Het leven van v. Alphen, Staring, Stilling, enz. 340 bladz. *f* 0.79.
89. WISSE. Vrijz. Staatkunde, 100 bladzijden *f* 0.55.
90. WISSE. Nieuwe Religie (De strijd der geesten). 136 bl. *f* 0.76.
91. WISSE. Doe dat totdat hij Komt. Over het H. Avondm. 180 bl. *f* 1.15, gebonden *f* 1.65.
92. J. ESSER. Dichterlijke Toespraken op Straat, 68 bl. *f* 0.20.
93. J. DE GROOT. Bijb. Gesch. en Verstandelijke vorming, 168 bl. *f* 0.56.
94. KOETSVELD. Drie merkw. brieven Paus Leo XIII, 110 blz. *f* 0.29.
95. Ds. HOEKSTRA. De dienst des Woords en de Soc. Vraagst. — De Chr. Wereldbesch. en 2 andere broch. samen *f* 0.25.
96. RENKEMA. Handb. Bijbelkunde. Gr. Bijbelgids, 336 bladz. *f* 1.56.
97. OWEN. De dooding der Zonde in den geloovige, 140 bl. *f* 0.48.
98. KOELMAN. Natuur en gronden des geloofs, 148 bl. *f* 0.36.
99. KOELMAN. De Wekker der Leeraren in tijden van verval, 248 bl. *f* 0.58.
100. WESTERB. VAN EERTEN. Job's leven en lijden. Prachtw. 200 bl. *f* 1.10, in prachtband *f* 1.75.
101. I DEEDES. Het leven des Heeren, 53 lessen, 118 bl. geb. *f* 0.75.
102. II DEEDES. Over het Oude Test. 104 lessen, 232 bl. geb. *f* 1.—.
103. III GREEN. Paulus' leven en Brieven, 52 lessen, 230 bl. geb. *f* 1.—.
104. IV WATSON. De Wonderen en gelijkenissen, 53 lessen, 160 bl. gebonden *f* 0.85.

De No's 101—104 vormende de Zondagsschool-Bibliotheek, ineens *f* 3.25.

105. Ds. KAPTEIJN. Uw Licht Komt! Zeven keurige Kerstpred. 152 bl. *f* 0.75, in pr.b. *f* 1.35.
106. Ds. HOEKSTRA. Zijn heerlijkheid geopenbaard. Zes Leerr. *f* 0.58.
107. FABIUS. Verzekeringsdwang. Het Soc. Vraagst. Schat van gegevens. *f* 3.25, nu *f* 1.45.
108. v. d. MEI. Hoe moet ik Voordragen. Wenken en opstellen over Lezen, Stellen, Improviseeren, enz. *f* 0.32.
109. KOOKBOEK voor Burgergezinnen. Honderden eenv. recepten. *f* 0.25.
110. VIJGEBOOM. Het Lied van 'n Wees. Sopraan-solo en Gemengd Koor, met begeleiding. Prachtstuk. *f* 0.75, nu *f* 0.35. Bij 10 ex. *f* 0.25.

VOORWAARDEN:

1. Dit aanbod is tijdelijk.
2. Opgaaf der No.'s is voldoende.
3. Bestellingen liefst per postwissel.
4. **Bij iedere bestelling moet 20 CENT worden gevoegd als vergoeding voor de verdubbelde vrachten.** 9131

Wie voor *f* 2.— en méér bestelt ontvangt gratis: Ds. ROZEMEIJER: Wat leest uw kind? Keurig.

Premie voor *f* 4.— en méér: Een Prachtverhaal van PENNING met 35 platen.

Premie voor *f* 8.— en méér: Ds. JOH. WESTERHUIS: Overdenkingen, als: Christus op het Witte Paard (Openb 6) — Ninevé een Spiegel, enz Keurig groot werk met portret, *190 pag.*

Premie voor *f* 12.— en méér: Prof v VEEN: Luther's Leven. Prachtig, *310 pag.*

Premie voor *f* 16.— en méér: KLOPPERS: Vorstenhuis en Vaderland. De groote uitgaaf op Oud-Hollandsch papier (Vroeger *f* 9.—)

J. W. BOEIJENGA ZONEN,
Uitgevers - SNEEK.
Tel. Int. 18. Postrek. 31769.